

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра обліку та оподаткування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему: Особливості обліку і аналіз дебіторської заборгованості на
ТОВ «Рассвет ЛТД»

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0718-1-з
спеціальності облік і оподаткування,
освітньої програми облік і аудит
спеціалізації облік і аудит на підприємствах
малого бізнесу

А. М. Гузенко

Керівник: к.е.н., доцент Сьомченко В.В.

Рецензент: к.е.н., доцент Уманська Ю.М.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет економічний
Кафедра обліку та оподаткування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 071 Облік і оподаткування
Освітня програма облік і аудит
Спеціалізації облік і аудит на підприємствах малого бізнесу

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав. кафедри _____ Н.М. Шмиголь
«___» _____ 2019р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Гузенко Анні Миколаївні

1. Тема роботи: Особливості обліку і аналіз дебіторської заборгованості на ТОВ «Рассвет ЛТД»
керівник роботи Сьомченко В.В., к.е.н., доцент,
затверджені наказом ЗНУ від 04.07.2019 р., № 1111-с.
2. Строк подання студентом роботи 2 грудня 2019 р.
3. Вихідні дані до роботи: спеціальна література, законодавчі та нормативні акти, статистичні дані, дані фінансової звітності підприємства.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): розкрити економічну сутність «дебіторської заборгованості» та їх класифікацію; дослідити значення і завдання обліку та аналізу дебіторської заборгованості; надати характеристику діяльності ТОВ «Рассвет ЛТД»; вивчити організацію синтетичного та аналітичного обліку дебіторської заборгованості, проаналізувати її структуру та динаміку на підприємстві та запропонувати напрямки удосконалення обліку і аналізу її використання.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):
14 рис., 26 табл. та 29 формул.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	к.е.н., доцент Сьомченко В.В.	19.08.2019	19.08.2019
2	к.е.н., доцент Сьомченко В.В.	16.09.2019	16.09.2019
3	к.е.н., доцент Сьомченко В.В.	07.10.2019	07.10.2019

7. Дата видачі завдання: 08 липня 2019р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану роботи, підбір літератури	липень 2019	виконано
2.	Написання вступу	липень 2019	виконано
3.	Виконання першого розділу	серпень 2019	виконано
4.	Виконання другого розділу	вересень 2019	виконано
5.	Виконання третього розділу	жовтень 2019	виконано
6.	Написання висновків	листопад 2019	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	листопад 2019	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	грудень 2019	виконано

Студентка _____
(підпис)

А.М. Гузенко

Керівник роботи _____
(підпис)

В.В. Сьомченко

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____

Ю.М. Уманська

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 107 с., 4 рис., 28 табл., 4 додатки, 60 літературних джерел.

Метою кваліфікаційної роботи є виявлення передумов, теоретичне та практичне дослідження організації і методики обліку та аналізу розрахунків з дебіторами на сільськогосподарському підприємстві в сучасних умовах господарювання.

Об'єктом дослідження є організація бухгалтерського обліку і аналізу, розрахунків з дебіторами на підприємстві.

У процесі дослідження застосовано історичний, діалектичний метод. В роботі застосовано загальнонаукові методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції для дослідження концептуальних підходів до визначення економічної сутності розрахунків з дебіторами. Евристичний метод експертної оцінки використали для дослідження стану обліку розрахунків з дебіторами в товаристві з обмеженою відповідальністю.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці комплексу теоретико-практичних заходів щодо удосконалення обліку і аналізу розрахунків з дебіторами у товаристві з обмеженою відповідальністю. Конкретні результати, що отримані в ході дослідження та визначають його наукову новизну, полягають в наступному:

- внести поправки до діючого Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу і господарських операцій № 291 такі зміни: назву субрахунку 363 «Розрахунки з учасниками ПФГ» надати як «Розрахунки з учасниками об'єднань підприємств» та додати йому коротку характеристику наступної редакції: «за дебетом субрахунка відображається збільшення заборгованості підприємства, яке входить до об'єднання підприємств, а за кредитом – його зменшення в результаті погашення або взаємозаліку»;

- доповнити діючий План рахунків субрахунками першого порядку 364 «Розрахунки з вітчизняними замовниками» та 365 «Розрахунки з іноземними замовниками» з метою коректного відображення дебіторської

заборгованості, що виникає між контрагентами різних галузей економіки;

– доповнити характеристику субрахунку 374 і викласти її в такій редакції: «Субрахунок призначено для ведення обліку розрахунків за претензіями, які пред'явлені постачальникам, підрядникам, а також дебіторам підприємства за пред'явленими їм та визнаними штрафами, пенєю, неустойками»;

– доповнити План рахунків субрахунком 378 «Розрахунки з аутсорсингу», з наданням йому такої характеристики: «Субрахунок призначено для обліку дебіторської заборгованості, керування якою можливо передати компанії-аутсорсеру (факторинг, форфейтинг, цесія), що дозволить виокремити розрахунки з аутсорсингу з іншої дебіторської заборгованості і додасть прозорості практичній діяльності;

– пропонуємо змінити назву субрахунку 943 «Собівартість реалізованих виробничих запасів» на «Собівартість реалізованих інших оборотних активів» з внесенням відповідних коригувань до Інструкції про використання Плану рахунків щодо його застосування з метою розширення інформативності. Це розширить можливості застосування вказаного субрахунку для характерних витрат

– розроблено зведений розпорядчий документ «Реєстр документів до сплати», який дозволить раціонально організувати розрахунки з покупцями і замовниками, і ефективніше використовувати наявні фінансові ресурси підприємства.

Розроблені у кваліфікаційній роботі пропозиції можуть бути використані в практичній діяльності підприємств.

**ЗАБОРГОВАНІСТЬ, ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, РОЗРАХУНКИ, ДЕБІТОРИ,
ПОКУПЦІ, ЗАМОВНИКИ, ПІДЗВІТНА ОСОБА, СОБІВАРТІСТЬ,
ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ**

SUMMARY

Qualifying work: 107 pp., 4 fig., 28 tab., 4 supplements, 60 references.

The purpose of qualifying victory is to identify the prerequisites, theoretical and practical study of the organization and methods of accounting and analysis of settlements with debtors in an agricultural enterprise in modern conditions of management.

The object of study is to provide accounting and analysis accounting, accounts receivable at the enterprise.

In the beginning of the study, an historic, dialectical method was used. In general, generalized scientific methods of analysis and synthesis, induction and deduction are used to study the conceptual approaches to determining the economic value of the accounts payable. A cost-effective method of expert estimation was used to investigate the status of accounts receivable settlement in a limited liability company.

The scientific novelty of the obtained results is the development of a set of theoretical and practical measures to improve the accounting and analysis of settlements with debtors in a limited liability company. The specific results obtained during the study and determining its scientific novelty are as follows:

- to amend the current Plan of Accounts of Assets, Capital and Business Transactions № 291 as follows: give the name of subaccount 363 «Payments with PFG Members» as «Calculations with participants of associations of enterprises» and give it a brief description of the following: «for the debit of a subaccount reflects an increase in the indebtedness of an enterprise that is part of a business combination, and a loan – its decrease as a result of redemption or offsetting»;

- to supplement the current Accounts Schedule of first-order sub-accounts 364 «Payments with domestic customers» and 365 Payments with foreign customers «in order to accurately reflect the receivables arising between contractors of different industries»;

– to supplement the description of subaccount 374 and to state it in the following wording: «The subaccount is intended for record keeping of calculations on claims made to suppliers, contractors, as well as debtors of the enterprise on the charges and penalties, penalties and penalties recognized to them»;

– to supplement the Accounts Sub-Accounts Plan 378 «Outsourcing calculations», giving it the following characteristics: «The sub-accounts are intended to account for accounts receivable, the management of which can be transferred to an outsourcing company (factoring, forfeiting, assignment), which will allow to separate out-of-accounts calculations from outsourcing. debt and will add transparency to practical activities»;

– we propose to change the name of subaccount 943 «Cost of realized inventories» to «Cost of realized other current assets» with the introduction of appropriate adjustments to the Instruction on the use of the Accounts plan for its use for the purpose of information expansion. This will increase the ability to use the specified subaccount for typical expenses

– a consolidated administrative document «Register of documents for payment» has been developed, which will allow to rationally organize settlements with buyers and customers, and to use more efficiently the available financial resources of the enterprise.

Positions in the qualifying winnings of the proposal may be redeemed in practical activities.

DEBT, LIABILITIES, CALCULATIONS, DEBTORS, PURCHASERS,
CUSTOMERS, RESPONSIBLE PERSON, COST, INVENTORY

ЗМІСТ

Завдання на кваліфікаційну роботу	
Реферат	
Summary	
Вступ.....	10
1 Теоретичні основи та нормативно-правове забезпечення обліку та аналізу розрахунків з дебіторами	
1.1 Теоретичні основи обліку і аналізу розрахунків з дебіторами в сучасних умовах господарювання	15
1.2 Нормативно правове забезпечення обліку та аналізу розрахунків з дебіторами на підприємствах України.....	28
1.3 Методичні аспекти аналізу дебіторської заборгованості.....	39
2 Особливості обліку дебіторської заборгованості на ТОВ «Рассвет ЛТД»	
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	47
2.2 Облік розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві.....	56
2.3 Облік розрахунків за виданими авансами та розрахунки з іншими дебіторами на підприємстві.....	63
2.4 Напрями удосконалення обліку розрахунків з дебіторами на підприємстві	72
3 Аналіз дебіторської заборгованості на ТОВ «Рассвет ЛТД»	
3.1 Загальний та факторний аналіз дебіторської заборгованості на підприємстві.....	82
3.2 Напрями оптимізації дебіторської заборгованості на підприємстві....	93
Висновки	97
Перелік посилань.....	101
Додаток А Оцінка фінансової стійкості ТОВ «Рассвет ЛТД».....	108
Додаток Б Оцінка ліквідності, платоспроможності та оборотності	

оборотних активів ТОВ «Рассвет ЛТД».....	109
Додаток В Оцінка ділової активності ТОВ «Рассвет ЛТД».....	110
Додаток Д Комплексна (рейтингова) оцінка фінансового стану.....	111

ВСТУП

У процесі господарської діяльності сільськогосподарські підприємства, виробляючи продукцію, вступають в розрахункові взаємовідносини з іншими підприємствами, організаціями і фізичними особами. Однак, не завжди ці розрахунки здійснюються одночасно з передачею майна, виконанням робіт, наданням послуг тощо. В зв'язку з цим при реалізації товару (робіт, послуг) або здійсненні передоплати на підприємстві спочатку формується дебіторська заборгованість.

Кошти, які тимчасово знаходяться за межами підприємства, працюють на стороні, знецінюються і при простроченні можуть не повернутися в господарство. Тому у бухгалтерському обліку підприємств, обліку розрахунків з дебіторами приділяється багато уваги. Від оперативності й правильності поданої інформації про стан заборгованості залежить своєчасність вжиття заходів щодо її погашення. Саме правильна організація обліку потребує суворого дотримання фінансової дисципліни, власної оплати боргів по зобов'язаннях і забезпечення своєчасного одержання коштів за реалізовану продукцію та надані послуги.

Питанням організації обліку та аналізу дебіторської заборгованості приділялася недостатня увага, внаслідок чого ускладнюється дотримання основних методичних принципів ведення обліку, спотворюється інформація про фінансовий стан підприємства, стан розрахунків, знижується ефективність прийняття управлінських рішень.

У розробку питань теорії та методології обліку дебіторської заборгованості вагомий внесок зробили вітчизняні вчені: В. С. Авдюшко, Ф.Ф. Бутинець, С. Ф. Голів, Н. Гура, В.М. Жук, Г.Г. Кірейцев, О. Кисельова, М.Я. Дем'яненко, О.М. Петрук, І.І. Сахарцева, Л.К. Сук, В.О. Шевчук та інші; зарубіжні дослідники: А.М. Андросов, І.А. Бланк, Я.В. Соколов, М.Ф. Ван Бреда, М.Р. Метьюс, М.Х.Б. Перера, Ж. Рішар, Е.С. Хендріксен.

Метою кваліфікаційної роботи є виявлення передумов, теоретичне та практичне дослідження організації і методики обліку та аналізу розрахунків з дебіторами на сільськогосподарському підприємстві в сучасних умовах господарювання.

Для досягнення поставленої мети у кваліфікаційній роботі були вирішено такі завдання:

- узагальнити теоретичні положення обліку та аналізу розрахунків з дебіторами;
- дослідження нормативно-правої бази, що регулює питання обліку і аналіз розрахунків з дебіторами;
- проаналізувати організаційно-економічну діяльність на досліджуваному підприємстві;
- розглянути основу ведення обліку розрахунків з дебіторами та проведення аналізу на дослідженому підприємстві;
- визначення основних напрямків вдосконалення обліку і аналізу розрахунків з дебіторами для підвищення обсягів реалізації та прибутків підприємства.

Об'єктом дослідження є організація бухгалтерського обліку і аналізу, розрахунків з дебіторами на підприємстві.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні аспекти обліку і аналізу розрахунків з дебіторами на підприємстві в сучасних умовах господарювання.

У процесі дослідження застосовано історичний метод, що дало змогу дослідити походження й формування розрахунків з дебіторами у системі обліку. При вивченні теоретичних і методологічних засад обліку розрахунків з дебіторами використано діалектичний метод. В роботі застосовано загальнонаукові методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції для дослідження концептуальних підходів до визначення економічної сутності розрахунків з дебіторами. Евристичний метод експертної оцінки використали для дослідження стану обліку розрахунків з дебіторами в товаристві з

обмеженою відповідальністю.

Теоретичною та методологічною основою кваліфікаційної роботи стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань обліку і аналізу, нормативно-правові документи та галузеві методичні рекомендації з питань обліку розрахунків з дебіторами в товариствах з обмеженою відповідальністю, матеріали науково-практичних конференцій, дані обліку і звітності сільськогосподарського підприємства. Крім того: річні звіти, бухгалтерська та статистична форма звітності, первинні документи з обліку дебіторської заборгованості та облікові реєстри. Методологічну та теоретичну основу роботи склали законодавчо-нормативні акти бухгалтерського обліку та аналізу, спеціальна економічна література.

Розроблені у кваліфікаційній роботі пропозиції можуть бути використані в практичній діяльності підприємств. Практичне впровадження даних рекомендацій дозволяє підвищити рівень об'єктивності, достовірності, аналітичності обліково-економічної інформації і наукової обґрунтованості елементів обліку стосовно розрахунків з дебіторами на підприємстві, що, у свою чергу, підвищить роль бухгалтерського обліку в системі його управління.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці комплексу теоретико-практичних заходів щодо удосконалення обліку і аналізу розрахунків з дебіторами у товаристві з обмеженою відповідальністю. Конкретні результати, що отримані в ході дослідження та визначають його наукову новизну, полягають в наступному:

– внести поправки до діючого Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу і господарських операцій № 291 такі зміни: назву субрахунку 363 «Розрахунки з учасниками ПФГ» надати як «Розрахунки з учасниками об'єднань підприємств» та додати йому коротку характеристику наступної редакції: «за дебетом субрахунка відображається збільшення заборгованості підприємства, яке входить до об'єднання підприємств, а за кредитом – його зменшення в результаті погашення або взаємозаліку»;

– доповнити діючий План рахунків субрахунками першого порядку 364 «Розрахунки з вітчизняними замовниками» та 365 «Розрахунки з іноземними замовниками» з метою коректного відображення дебіторської заборгованості, що виникає між контрагентами різних галузей економіки;

– доповнити характеристику субрахунку 374 і викласти її в такій редакції: «Субрахунок призначено для ведення обліку розрахунків за претензіями, які пред'явлені постачальникам, підрядникам, а також дебіторам підприємства за пред'явленими їм та визнаними штрафами, пенєю, неустойками»;

– доповнити План рахунків субрахунком 378 «Розрахунки з аутсорсингу», з наданням йому такої характеристики: «Субрахунок призначено для обліку дебіторської заборгованості, керування якою можливо передати компанії-аутсорсеру (факторинг, форфейтинг, цесія), що дозволить виокремити розрахунки з аутсорсингу з іншої дебіторської заборгованості і додасть прозорості практичній діяльності»;

– пропонуємо змінити назву субрахунку 943 «Собівартість реалізованих виробничих запасів» на «Собівартість реалізованих інших оборотних активів» з внесенням відповідних коригувань до Інструкції про використання Плану рахунків щодо його застосування з метою розширення інформативності. Це розширить можливості застосування вказаного субрахунку для характерних витрат

– розроблено зведений розпорядчий документ «Реєстр документів до сплати», який дозволить раціонально організувати розрахунки з покупцями і замовниками, і ефективніше використовувати наявні фінансові ресурси підприємства.

Особистий внесок автора полягає в розробці науково-обґрунтованих теоретичних та організаційно-методичних засад обліку і аналізу розрахунків з дебіторами, формулюванні та обґрунтуванні висновків та пропозицій кваліфікаційної роботи.

Результати кваліфікаційного дослідження апробовано на Міжнародній

науково-практичної конференції з темою доповіді «Особливості визнання дебіторської заборгованості» та підготовлено статтю у збірнику молодих вчених на тему «Теоретичні основи обліку і аналізу розрахунків з дебіторами в сучасних умовах господарювання аграрних підприємств».

Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, виновок, додатків, списку використаних джерел, що нараховує 60 найменувань, містить 28 таблиць, 4 рисунка, 4 додатки. Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 107 сторінках друкованого тексту.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ

1.1 Теоретичні основи обліку і аналізу розрахунків з дебіторами в сучасних умовах господарювання аграрних підприємств

Як юридичні особи України, підприємства і організації в своїй діяльності тісно взаємопов'язані, що зумовлено формуванням господарських засобів, розподілом валової продукції і чистого доходу. У процесі функціонування вони купують через різні підприємства та організації необхідні основні й оборотні засоби, реалізують вироблену продукцію, вносять платежі у державний бюджет та в інші органи фінансово-кредитної системи, розраховуються зі своїми працівниками. Коли підприємства купують матеріальні цінності, оплачують виконані роботи і надані послуги, то на цій стадії виникають розрахункові операції з покупцями і замовниками. Здійснюючи виробництво, підприємства одержують готову продукцію, реалізують її покупцям, з якими також виникають розрахунки та особливо дебіторська заборгованість.

На нашу думку, основними причинами, що зумовлюють виникнення заборгованості сільськогосподарських підприємств є: відсутність чіткої, всебічно обґрунтованої державної підтримки галузі; порушення диспаритету цін; проведення недосконалої податкової політики; жорстокий кредитний механізм; форс-мажорні кліматичні умови. Держава практично відійшла від підтримки сільськогосподарських підприємств, не створила ще досить ефективної системи реалізації сільськогосподарської продукції, а стара централізована система планування та розподілу продовольства виявилася зруйнованою. Все це погіршило фінансовий стан більшості сільськогосподарських підприємств і призвело до збільшення дебіторської

заборгованості.

На думку Авдюшка В.С., Мухіна К.П., яку ми поділяємо, з точки зору законодавчого забезпечення та інституціональних проблем можна назвати такі причини збільшення заборгованості:

- суперечності чинному законодавству в нормативно-правових актах;
- слабка система забезпечення виконання контрактів;
- недостатність забезпечення та впровадження процедур банкрутства та ліквідації;
- недостатність забезпечення та впровадження процедур застави.

Хом'як С.В. стверджує, що виникнення заборгованості пов'язане з тим, що одночасно виконання обома сторонами зустрічних зобов'язань за договором відбувається вкрай рідко [69, с. 53].

Так Міщук С.В., Товпаш Ю.П. звертають увагу на те, що існує проблема щодо використання взаємозв'язку між категоріями «розрахунки», «зобов'язання» та «заборгованість» і зазначають, що поняття «розрахунки» та «зобов'язання» в переважній більшості містять посилання на «заборгованість».

Орлов І.В. стверджує, що наведені поняття є пов'язаними між собою і відображають наявність постійних взаємовідносин з контрагентами, які є невід'ємними складовими господарської діяльності підприємства [58, с. 191].

Отже, потрібно розмежувати сутності понять «зобов'язання», «заборгованість» та «розрахунки» та визначити умови їх виникнення.

Для підготовки управлінських рішень щодо використання фінансових ресурсів зобов'язання та заборгованість є різними величинами, тому варто визначити сутність вказаних категорій.

Бичик С.В. трактує поняття зобов'язання як договір, згідно з яким одна сторона (боржник) зобов'язана здійснити на користь другої сторони (кредитора) певні дії або ж утриматися від них. З цього приводу найбільш вірною, на нашу думку, є позиція І.В. Орлова, за якою розглядати поняття зобов'язань як договору між двома сторонами є неприпустимим, оскільки

зобов'язання відображають задокументовані відносини між різними суб'єктами і засвідчують заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди.

Як зазначено в тлумачному словнику В.І. Даля, зобов'язання – письмова угода, запис, договір, умови на яких хтось до чогось зобов'язався.

Таким чином, в основі зобов'язань лежить обов'язок – зобов'язання, які випливають із законодавчих актів, нормативних документів, юридичних норм і правил, контрактів, положень про підприємства, фірми, компанії, посадових інструкцій, розпоряджень керівництва підприємства, об'єднань, інших вищих органів.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», зобов'язання – заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, приведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди.

Оскільки дебіторська заборгованість виступає формою вираження зобов'язань, то вона володіє їх властивостями, і відповідно, їй притаманні ознаки класифікації зобов'язань, які представлені на рис 1.1.

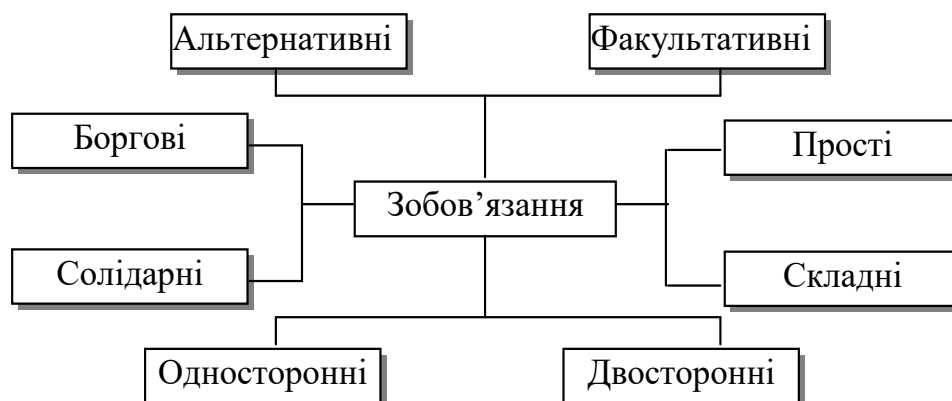


Рис. 1.1 Класифікація зобов'язань

Проаналізувавши вищенаведені положення, можна зробити висновок, що бухгалтерське трактування поняття «зобов'язання» має свої особливості, поєднує в собі як економічний, так і юридичний аспекти. У господарському житті склад зобов'язань, відображених у бухгалтерському обліку, залежить від того, які теоретичні погляди покладені в основу бухгалтерських нормативних документів. Підставами виникнення зобов'язань в бухгалтерському обліку можуть бути як виконання договорів, укладених підприємством зі своїми контрагентами так і обов'язок підприємства, що виникає на підставі нормативних актів (сплата податків, страхових внесків, штрафів, пені, неустойок, розрахунки з оплати праці, розрахунки з учасниками).

Варто зазначити, що першоосною поняття «заборгованість» є категорія «борг». Борг відмінна категорія від поняття «обов'язок». Борг виникає на певний момент часу, коли зобов'язання не погашено в строк.

Під час проведення аналізу поняття «заборгованість» виявлено подібність поглядів авторів у трактуванні цього поняття. Так, зокрема, Ф.Ф. Бутинець, Г.Л. Вознюк, А.Г. Загородній, Г.О. Партин, С.В. Мочерний О. Сліпушко вважають, що заборгованість – це сума фінансового зобов'язання чи грошового боргу, яка підлягає погашенню (поверненню) протягом певного терміну. При цьому С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко, С.І. Юрій констатують, що боргове зобов'язання – документальне підтвердження факту отримання грошей у борг та зобов'язання їх повернути.

Як зазначено в словнику російської мови С.І. Ожегова, борг – те, що взято у позику, «... фінансова операція, що полягає в отриманні грошей в борг на певних умовах».

Отже, «заборгованість» – це невиконане в строк зобов'язання або – сума фінансових зобов'язань, грошових боргів, що підлягає погашенню, поверненню в певний термін. Якщо до цього терміну заборгованість не погашена, то вона стає простроченою.

Заборгованість поділяється на наступні види:

Дебіторська заборгованість – сума боргів, що належать підприємству, фірмі, компанії з боку інших підприємств, фірм, а також громадян, що є їх боржниками, дебіторами.

Кредиторська заборгованість – грошові засоби, тимчасово повернуті підприємством, фірмою, що підлягають поверненню юридичним або фізичним особам, у яких вони запозичені і яким вони не виплачені. Кредиторську заборгованість складають в основному нездійснені платежі постачальникам за відвантажені товари, неоплачені податки, неоплачена нарахована заробітна платня, невнесені страхові внески, неоплачені борги.

Абонентська заборгованість – обов'язок абонента сплатити вже надані йому послуги, термін оплати яких закінчився. У випадку якщо абонент не погашає заборгованість, він може бути позбавлений права подальшого отримання послуг, а заборгованість може бути стягнута в судовому порядку.

Зовнішній борг, зовнішня заборгованість – сумарні грошові зобов'язання країни, що виражаються грошовою сумою, що підлягає поверненню зовнішнім кредиторам на певну дату, тобто загальна заборгованість країни по зовнішніх позиках і неоплаченим ним відсоткам.

Заборгованість капітальна – зовнішня заборгованість, за якою термін сплати ще не наступив.

Заборгованість по відсотках – сума відсотків, нарахована на розмір заборгованості по основному боргу і ще не сплачена на певну дату.

Заборгованість умовна – це заборгованість, яка виражена в потенційних зобов'язаннях, що можуть за певних умов перетворитися на реальні. Подібна заборгованість виникає в результаті минулих операцій і залежить від майбутніх подій. Наприклад, умовною заборгованістю є спірна сума податку на прибуток.

Як відомо, будь-яке зобов'язання та заборгованість вимагають виконання розрахунку. Але, як не парадоксально, в літературних джерелах і нормативно-правових актах досить нечасто можна зустріти узагальнююче

визначення розрахунків. Значно частіше розкриваються часткові щодо нього поняття – «розрахунки в галузях діяльності», «безготівкові (чи готівкові) розрахунки», «розрахункові правовідносини» та ін.

Існують певні відмінності у трактуванні поняття «розрахунки» й у різних авторів наукових праць. В найбільш загальному розумінні поняття «розрахунків» розглядається як, «бути в розрахунку з кимось – не повинен, не зобов'язаний кому-небудь». В правовому розумінні це відображає стан розрахунків як співвідношення вимог і зобов'язань, що, мабуть, є первинним і найбільш важливим розумінням цього терміну.

Але в суто правовому аспекті таке бачення відступило на задній план, поступившись таким питанням, як форми і способи розрахунків, аналізу розрахунків з часто-густо вузьких позицій. Однак в літературі останнього часу відмічається і більш широкий підхід до розглядуваного поняття (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Огляд поняття «розрахунки» в спеціальній літературі

Джерело	Трактування поняття «розрахунки»
Бутинець Ф.Ф.	вважає, що розрахунки - грошові взаємовідносини, що виникають між підприємствами за операціями товарного та нетоварного характеру.
Ващенко Ю.В.	відзначає множинність розуміння цього терміну і вбачає його неоднозначність у тому, що: «по-перше, під розрахунками розуміють будь-який спосіб припинення зобов'язань (як грошових, так і не грошових) між сторонами, в тому числі виконання зобов'язання в натурі та зарахування однорідних зустрічних (послідовних) вимог (широке значення терміну «розрахунки»). По-друге, під поняттям «розрахунки» розуміють саме грошові зобов'язання (обов'язки) сторін, платежі (вузьке значення терміну «розрахунки»). У такому значенні поняття «розрахунки» нерідко обмежують сферою безготівкових розрахунків, що здійснюються суб'єктами господарювання через фінансово-кредитні установи».
Бухгалтерський словник	розрахунок – 1) підрахунок чого-небудь; 2) здійснення платежу за що-небудь, виконання грошових зобов'язань
Мочерний С.В., Пантелеєв В.П., Сніжко О.С.	виділяють два варіанти тлумачення цього терміну і зазначають, що розрахунок – це сплата грошей за зобов'язаннями або документ, складений на основі розрахунку.
Клименко О.М.	виділяє у розрахункових правовідносинах ті з них, які виникають при виконанні грошового зобов'язання платежем (широкий аспект) та відносини при перерахуванні грошових коштів через банківські установи (вузький аспект).

Розрахунки є важливою основою виконання зобов'язань, основною

формою реалізації товарно-грошових відносин. Порядок та форми розрахунків між постачальниками та підрядниками визначаються в господарських договорах (безготівкова, готівкова, бартер, закупівля в кредит чи з передплатою).

Отже, розрахунки – виконання, здійснення платежу за зобов'язаннями чи заборгованістю. Об'єктом бухгалтерського обліку слід вважати як первинну операцію, в результаті якої формуються об'єкти фінансової звітності – дебіторська та кредиторська заборгованість, саме розрахунки. Тому в бухгалтерському обліку мають відображатися не зобов'язання як такі, а саме розрахунки за фінансовими зобов'язаннями, оскільки вони виникають за належним чином юридично оформленою угодою та з моменту її практичного виконання: з дати появи заборгованості до дати її погашення.

Чинним законодавством визначаються дві форми розрахунків – безготівкові та готівкові розрахунки. Сфери застосування готівкових грошей і безготівкових розрахунків розмежовані між собою, але в той же час вони органічно взаємопов'язані.

Отже, дослідження сутності розрахунків дозволяє зробити висновок, що розрахунки – виконання, здійснення платежу за зобов'язаннями чи заборгованістю. Проте здійснення розрахунків як за зобов'язаннями, так і за заборгованістю є обов'язковим. Відповідно законодавству України розрахунки здійснюють переважно у безготівковій формі через банки.

Оскільки об'єктом дослідження є розрахунки з різними дебіторами, то наведемо характеристику та класифікацію дебіторської заборгованості, у тому числі, за розрахунками з різними дебіторами.

Дослідивши теоретичні основи обліку дебіторської заборгованості, можна відмітити, що на думку Матицина Н., дебіторська заборгованість – це розмір неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності виконати грошові зобов'язання перед підприємством після настання встановленого договором строку їх оплати. [21, с. 38].

Білик М. Д. зазначав, що «дебіторська заборгованість – це матеріальні

ресурси, не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена у підприємства» [4, с. 28].

У сучасній економічній практиці під дебіторською заборгованістю слід розуміти активи, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких приведе до отримання економічних вигод у майбутньому. Тобто зміст, місце і роль дебіторської заборгованості розглядають в прикладному аспекті – як складовий елемент активів, що формується в ринковому механізмі на основі договорів поставки або продажу.

У свою чергу, причини виникнення дебіторської заборгованості залежно від технології, організації та обсягу виробництва, видів продукції дуже різноманітні. Тому для обліку, обчислення та визначення дебіторської заборгованості необхідні її групування й класифікація за окремими ознаками. Класифікаційні ознаки мають охоплювати комплексне вивчення дебіторської заборгованості та забезпечувати у потрібному розрізі її групування.

У формі 1 «Баланс» дебіторська заборгованість представлена цілим рядом статей:

1. «Довгострокова дебіторська заборгованість» (р. 1040);
2. «Векселі одержані» (р. 1120);
3. «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги» (р. 1125);
4. «Дебіторська заборгованість за розрахунками»:
 - з бюджетом (р. 1135);
 - за виданими авансами (р. 1130).
5. «Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів» (р. 1140);
6. «Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків» (р. 1145);
7. «Інша поточна дебіторська заборгованість» (р. 1155) [30].

Якщо заборгованість неможливо достовірно оцінити, тобто визначити її суму, вона не може бути визнана активом, і не повинна відображатися в балансі.

Одночасно з визнанням дебіторської заборгованості відбувається її класифікація за певними критеріями:

- строк погашення та зв'язок з нормальним операційним циклом;
- об'єкти щодо яких виникла дебіторська заборгованість;
- своєчасність погашення [9, с. 354].

Дебіторська заборгованість також класифікується за об'єктами щодо яких вона виникла. Згідно з цим виділяють такі види дебіторської заборгованості:

- заборгованість орендаря за фінансовою орендою, яка відображається в балансі орендодавця;
- заборгованість забезпечена вексями;
- надані позики;
- дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги;
- дебіторська заборгованість за розрахунками (з бюджетом, за виданими авансами, з нарахованих доходів, із внутрішніх розрахунків);
- інша дебіторська заборгованість.

Залежно від своєчасності погашення дебіторська заборгованість поділяється на:

- дебіторську заборгованість, строк оплати якої не настав (строкова дебіторська заборгованість);
- дебіторська заборгованість не сплачена в строк (прострочена). В тому числі: сумнівна дебіторська заборгованість;
- безнадійна дебіторська заборгованість [11, с. 234].

Класифікація дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги за строками непогашення використовується при обчисленні резерву сумнівних боргів та розкривається у примітках до фінансової звітності.

Питання щодо класифікації дебіторської заборгованості постійно привертало та до сьогодні привертає увагу багатьох вчених. Про це свідчить вивчення спеціальної економічної літератури. Серед науковців, що вивчали проблеми досліджуваного питання є такі, як Білик М.Д., Матицина Н.,

Бутинець Ф.Ф., Береза С.Л. та ін.

Білик М.Д. запропонувала класифікувати дебіторську заборгованість за рівнем ліквідності, а саме, поділяти дебіторську заборгованість у балансі на довгострокову і короткострокову залежно від терміну погашення:

– довгострокова дебіторська заборгованість: довгострокова дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги; довгострокові векселі одержані; інша довгострокова дебіторська заборгованість;

– короткострокова дебіторська заборгованість: короткострокова дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги; короткострокові векселі одержані; інша короткострокова дебіторська заборгованість [4, с. 342].

Для обліку сум дебіторської заборгованості застосовується декілька видів оцінок:

1. Оцінка за первісною вартістю застосовується для всіх видів довгострокової і поточної дебіторської заборгованості, які не є заборгованістю за продукцію, товари, роботи чи послуги, або очікуваними платежами за договорами фінансової оренди. Для цих видів заборгованості резерв сумнівних боргів не створюється, рис. 1.2.

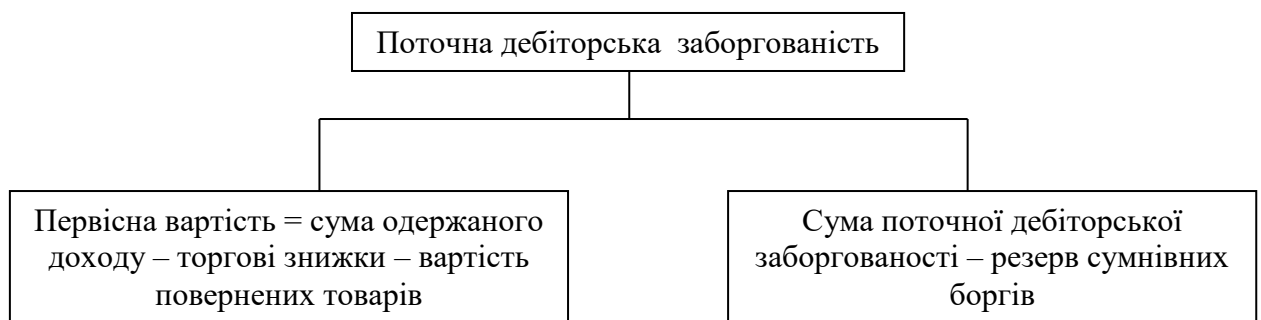


Рис. 1.2 Оцінка поточної дебіторської заборгованості

2. Оцінка за чистою реалізаційною вартістю застосовується для поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи і послуги.

3. Оцінка за дисконтованою вартістю майбутніх платежів застосовується орендодавцями для відображення платежів за договорами

фінансової оренди. Інакше кажучи, сума таких платежів повинна відобразитися в сумі чистих інвестицій в оренду, що дорівнює загальній сумі мінімальних орендних платежів і негарантованої ліквідаційної вартості за вирахуванням незаробленого фінансового доходу.

Таким чином, поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи і послуги в момент визнання її активом збільшує дохід від реалізації та оцінюється за первинною вартістю. Але на дату балансу її сума повинна бути зменшена на величину резерву сумнівних боргів. До підсумку балансу заборгованість включається за чистою реалізаційною вартістю, що являє собою різницю між первісною вартістю поточної дебіторської заборгованості і сумою резерву сумнівних боргів.

Для оцінки суми сумнівних боргів існує спеціальна методика, відповідно до якої підприємство формує резерв сумнівних боргів [63, с. 18].

Підприємство, відвантажуючи продукцію або товари, виконуючи роботи або надаючи послуги, не завжди отримує оплату від покупців і замовників негайно. Воно змушене йти на певний ризик для того, щоб збільшити обсяг своєї реалізації в умовах конкуренції. По суті, підприємство надає своїм покупцям комерційний кредит. У таких умовах завжди залишається ймовірність того, що оплата від покупця не надійде. У той же час відповідно до принципу нарахування в момент відвантаження товарів (продукції), виконання робіт або надання послуг підприємство повинне визнати дохід від їх реалізації. У дохід включаються також борги, що, імовірно, ніколи не будуть оплачені. Це призводить до того, що реальний дохід, який отримує підприємство в майбутньому, необґрунтовано завищується на суму зазначених боргів.

Тому при визнанні доходу від реалізації його необхідно зменшити на суму сумнівних боргів. Цього вимагає і принцип обачності, згідно з яким не можна завищувати доходи.

Будь-яка заборгованість, як довгострокова, так і поточна, у якийсь момент може бути визнана підприємством безнадійною. До 2000 року в

національному бухгалтерському обліку було відсутнє поняття безнадійної заборгованості, хоч і було передбачене списання на збитки підприємства сум дебіторської заборгованості, за якою закінчився строк позовної давності або щодо якої є документальне підтвердження про неможливість її погашення, тобто документи, видані судовими органами [60, с. 108].

На сьогодні для того щоб визнати в бухгалтерському обліку дебіторську заборгованість безнадійною, не потрібно документального підтвердження.

Досить, щоб була виконана одна з умов:

- закінчився строк позовної давності (3 роки);
- існує впевненість у тому, що боржник не погасить свою заборгованість.

Безнадійна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи або послуги списується в момент її визнання за рахунок резерву сумнівних боргів, який формується на дату балансу, на підставі даних бухгалтерського обліку минулих звітних періодів. При створенні резерву сумнівних боргів збільшуються інші витрати операційної діяльності, а списання безнадійної заборгованості відбувається не за рахунок зменшення раніше нарахованого доходу, а за рахунок зменшення резерву сумнівних боргів.

Якщо для списання безнадійної заборгованості покупців (замовників) не вистачило резерву сумнівних боргів, різниця списується на витрати періоду. Якщо резерву сумнівних боргів постійно не вистачає для списання безнадійної заборгованості, підприємству необхідно переглянути методику його формування.

Резерв сумнівних боргів формується підприємством на дату балансу. Одночасно величина резерву збільшує витрати звітного періоду. За рахунок створеного резерву будуть списуватися безнадійні борги наступного року. Таким чином, метод списання безнадійної заборгованості за рахунок резерву сумнівних боргів відрізняється від методу прямого списання датою включення сум такої заборгованості до витрат. Очевидно, що при

застосуванні першого методу витрати визнаються раніше, що відповідає принципу обачності, згідно з яким витрати не можна занижувати [3, с. 35].

П(С)БО 10 передбачає два методи формування резерву сумнівних боргів:

- 1) виходячи із платоспроможності окремих дебіторів;
- 2) на підставі класифікації дебіторської заборгованості [31].

Перший метод заснований на результатах аналітичного обліку дебіторської заборгованості по кожному дебітору. Якщо конкретний дебітор визнаний неплатоспроможним, то на суму його заборгованості слід збільшити резерв сумнівних боргів. Другий метод є базовим і заснований на періодизації дебіторської заборгованості. Для того щоб скористатися цим методом, підприємству необхідно проаналізувати інформацію за декілька попередніх звітних періодів щодо виникнення безнадійної заборгованості за продукцію, товари, роботи або послуги.

При цьому слід ураховувати те, коли кожна конкретна заборгованість стала безнадійною – до настання строків оплати за договором чи після того, як вона стала простроченою.

За боргами, що стали безнадійними після строку оплати за договором, застосовується розбивка за періодами. Звичайно періодизація простроченої заборгованості здійснюється таким чином: окремо підсумовується заборгованість, що стала безнадійною протягом місяця після настання строку оплати за договором, у строк від 1 до 2 місяців, від 2 до 3 місяців, і заборгованість, що стала безнадійною більше ніж через три місяці після настання строку оплати за договором.

Оскільки заборгованість може стати безнадійною не тільки в результаті визнання покупця банкрутом, але й після закінчення строку позовної давності (тобто трьох років з дати оплати заборгованості, передбаченої договором), підприємству доведеться враховувати також дебіторську заборгованість, що виникла три роки тому.

Стан розрахунків з дебіторами на вітчизняних сільськогосподарських

підприємствах є досить напруженим, що виявляється у значних сумах заборгованості і тривалих строках її погашення, що пов'язано з ситуацією неплатежів в економіці. Це призводить до відволікання фінансових ресурсів, а отже, і до втрати прибутків внаслідок неефективного використання грошових коштів.

Крім того, несвоєчасні розрахунки, тобто несвоєчасне погашення дебіторської заборгованості призводять до відволікання оборотних коштів з інших джерел на сплату ПДВ. Це відбувається внаслідок того, що датою виникнення податкового зобов'язання є дата, що сталася раніше: дата відвантаження продукції або дата надходження коштів за продукцію.

Тому дуже часто сплата ПДВ відбувається одразу після відвантаження готової продукції, а отримання компенсації цього ПДВ у складі виручки від реалізації від покупця може відбутися значно пізніше.

1.2 Нормативно-правове забезпечення обліку та аналізу розрахунків з дебіторами на підприємствах України

В умовах існуючої кризи не платежів в Україні безконтрольне зростання дебіторської заборгованості стає поширеним явищем. Стан розрахунків з дебіторами на вітчизняних підприємствах є напруженим, що виявляється у значних сумах заборгованості і тривалих термінах її погашення. Надання економічним суб'єктам повної господарської самостійності у виборі ринків збуту продукції, постачальників і підрядників, у пошуку джерел фінансування змушує особливу увагу приділяти розрахункам з різними контрагентами. Облік дебіторської заборгованості є одним з найбільш складних та суперечливих питань, що зумовлено проблемою неплатежів. Постановка правильно організованого обліку дебіторської заборгованості, перш за все, повинна сприяти недопущенню прострочення термінів платежу і

доведення заборгованості до стану безнадійної.

Дебіторська заборгованість – це майно (матеріальні ресурси), що не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена з кругообігу оборотних засобів. Це дає уявлення про економічну природу дебіторської заборгованості і визначає її місце в бухгалтерському обліку.

Бухгалтерський облік та аналіз розрахунків з дебіторами регулює широке коло нормативних документів. Тому перерахуємо нормативно-правові акти, що регулюють питання обліку розрахунків з дебіторами:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003р. № 436-IV (зі змінами і доповненнями) визначає основні засади господарювання в Україні і регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання [10].

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. № 435-IV (зі змінами і доповненнями) регулює особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників [55].

3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами і доповненнями) визначає основні засади оподаткування підприємств, які виникають в процесі господарської діяльності [23].

4. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. №996-XIV (зі змінами і доповненнями) визначає правові засади регулювання, організації ведення бухгалтерського обліку та подання фінансової звітності в Україні [28].

5. Інструкція щодо застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій, затверджена наказом Мінфіну України від 30.11.99 р. № 291 (зі змінами і доповненнями) встановлює значення та порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку. Інструкція про застосування Плану

рахунків направлена на забезпечення однаковості відображення однорідних за змістом господарських операцій на відповідних синтетичних рахунках та субрахунках [12].

6. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (далі – НП(С)БО), затверджений наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 визначає мету, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів [24].

7. П(С)БО № 10 «Дебіторська заборгованість», затверджений наказом Міністерства фінансів України від 08.10.99 р. № 237 визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності [25].

8. П(С)БО № 11 «Зобов'язання», затверджений наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20 визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності.

9. П(С)БО № 14 «Оренда» затверджений наказом Міністерства фінансів України від 28 липня 2000 р. № 181 визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про оренду необоротних активів та її розкриття у фінансовій звітності [41].

10. П(С)БО №15 «Дохід», затверджений наказом Міністерства фінансів України від 29 листопада 1999 р. № 290 визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи підприємства та її розкриття у фінансовій звітності [26].

11. П(С)БО №16 «Витрати», затверджений наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 р. № 318 визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та її розкриття у фінансовій звітності [27].

12. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 р. № 2346-III (зі змінами і доповненнями) відображає загальні

засади функціонування платіжних систем в Україні [35].

13. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 24.05.95 р. №88 [44].

14. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні у національній валюті, затверджена Постановою Правління Національного банку України від 21.01.2004 р. № 22 (зі змінами і доповненнями) [34].

15. Про порядок оформлення вексями дебіторської заборгованості перед банком: лист НБУ від 20.04.2000 р. №18-211/1009-2283 визначено, що векселі можуть видаватися лише юридичними особами-суб'єктами підприємницької діяльності, лише для оплати за поставлену продукцію, виконані роботи та надані послуги, за винятком векселів (фінансових) Мінфіну, Національного банку та комерційних банків [42].

16. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 28.03.2013 № 433 визначено пп. 2.26-2.33, правильність заповнення статей балансу, а саме у статті «Векселі одержані» відображається заборгованість покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари), інші активи, виконані роботи та надані послуги, яка забезпечена вексями. Інформація щодо зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу. У статті «Дебіторська заборгованість за продукцію товари, роботи, послуги» відображається заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселем, якщо така інформація наводиться в окремій статті), скоригована на резерв сумнівних боргів (нетто). У статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами» відображається сума авансів, наданих іншим підприємствам у рахунок наступних платежів. У статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом» відображається дебіторська заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету. Окремо наводиться

дебіторська заборгованість з податку на прибуток. У додатковій статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів» відображається сума нарахованих дивідендів, процентів, роялті тощо. Інформація щодо суми зазначеної заборгованості включається до підсумку балансу. У додатковій статті «Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків» відображається заборгованість пов'язаних сторін та дебіторська заборгованість із внутрішніх розрахунків, зокрема між учасниками групи тощо. Інформація щодо вказаної заборгованості включається до підсумку балансу. У статті «Інша поточна дебіторська заборгованість» відображається заборгованість дебіторів, яка не відображена в окремих статтях щодо розкриття інформації про дебіторську заборгованість або яка не може бути включена до інших статей дебіторської заборгованості та яка відображається у складі оборотних активів [28].

17. Міжнародні стандарти контролю якості, контролю, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Київ, Міжнародна федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України, 2015 р. [22]. Міжнародні стандарти контролю не несуть відповідальності за збитки, понесені будь якою особою, яка діяла або утримувалася від дій цих стандартів, незалежно від того, викликано такі збитки недбалістю, чи навпаки.

П(С)БО № 10 «Дебіторська заборгованість» визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності підприємств незалежно від форм власності.

Згідно з П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку дебіторська заборгованість поділяється на такі види (рис. 1.3).

Отже, дебіторську заборгованість класифікують за різними ознаками, але найчастіше її класифікують за однією певною ознакою в межах плану рахунків. Це зумовлено тим, що облік в Україні чітко регламентований.

У системі МСФЗ, на відміну від П(С)БО визнання, класифікація та

оцінка дебіторської заборгованості прямо не визначені. У міжнародних стандартах представлені лише загальні рекомендації по розкриттю відповідної інформації у фінансових звітах.



Рис. 1.3 Класифікація дебіторської заборгованості згідно П(С)БО 10

У табл. 1.2 узагальнено класифікацію дебіторської заборгованості за рахунками фінансового обліку у П(С)БО та МСФЗ.

Основні терміни, що відображені у П(С)БО 10:

– безнадійна дебіторська заборгованість – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності;

– дебітори – юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошей, їх еквівалентів або інших активів;

– дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату;

Таблиця 1.2

Класифікація дебіторської заборгованості за рахунками фінансового
обліку у П(С)БО та МСФЗ

П(С)БО	Код рахунку	Назва рахунку за П(С)БО	МСФЗ (IFRS)	Код рахунку (accounts IFRS)	Назва рахунку за МСФЗ (IFRS)
1	2	3	4	5	6
10	18	Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи	IAS 1, 39 IFRS 7	All	Довгострокова дебіторська заборгованість:
				A.10	Довгострокові фінансові інвестиції
10	181	Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду	IAS 1, 39	A.11.01	Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду
10	182	Довгострокові векселі одержані	IAS 1, 39	A.10.03	Довгострокові інвестиції
10	183	Інша дебіторська заборгованість	IAS 1, 39	A.11.03	Торгова довгострокова дебіторська заборгованість
Відсутні			IAS 1, 39	A.11.02.	Довгострокові депозити більше одного року
10	183	Інші необоротні активи	IAS 1, 39	A.11.04	Довгострокові кредити співробітникам
				A.11.05	Довгострокові кредити третім особам
10	36	Рахунки з покупцями та замовниками	ІАБ 1, 39	A.03.01	Дебіторська заборгованість, нетто
10	37	Розрахунки з різними дебіторами	ІАБ 1, 39	A.04	Авансові платежі постачальникам та інші оборотні активи
10	371	Розрахунки з виданими авансами	ІАБ 1, 39	A.04.01	Авансові платежі постачальникам
10	372	Розрахунки з підзвітними особами	ІАБ 1, 39	A.04.05	Інша дебіторська заборгованість
10	373	Розрахунки за нарахованими доходами	ІАБ 1, 39	A.04.06	Відсотки до одержання
10	374	Розрахунки за претензіями	ІАБ 1, 39	A.04.05	Інша дебіторська заборгованість
10	375	Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків	ІАБ 1, 39	A.04.05	Інша дебіторська заборгованість
10	376	Розрахунки за позиками членам кредитних спілок	ІАБ 1, 39	A.04.05	Інша дебіторська заборгованість
10	377	Розрахунки з іншими дебіторами	ІАБ 1, 39	A.04.05	Інша дебіторська заборгованість
10	38	Резерв сумнівних боргів	ІІ 1, 39	A.03.02	Резерв на сумнівну дебіторську заборгованість
10	39	Витрати майбутніх періодів	ІАБ 1, 39	A.04.03	Витрати майбутніх періодів

– довгострокова дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу;

- поточна дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу;

- сумнівний борг – поточна дебіторська заборгованість за продукцію, товари, послуги, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником;

- чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості – сума поточної заборгованості за товари, роботи, послуги за вирахуванням резерву сумнівних боргів [31].

Дебіторська заборгованість визнається активом, якщо існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод та може бути достовірно визначена її сума. Взагалі, згідно П(С)БО 10, дебіторська заборгованість поділяється на поточну і довгострокову.

До поточної дебіторської заборгованості відноситься: відвантаження продукції (товару) покупцю; виконання робіт (надання послуг) для замовника; видача авансів постачальникам та підрядникам за виробничі запаси (роботи, послуги); видача авансів підзвітним особам на поточні виробничі потреби та ін.

Особливістю визнання поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги є те, що вона визнається одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт чи послуг. Таким чином, для визнання поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги необхідно, щоб виконувалися критерії визнання доходу як визначено у п.8 П(С)БО 15 [26]:

- покупцеві передані ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію (товар, інший актив);

- підприємство не здійснює надалі управління та контроль за реалізованою продукцією (товарами, іншими активами);

- сума доходу (виручка) може бути достовірно визначена;

- є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигод підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією,

можуть бути достовірно визначені.

Поточна дебіторська заборгованість, не пов'язана з реалізацією продукції, товарів, робіт, послуг що визнана безнадійною, списується з балансу, з одночасним відображенням втрат в складі інших операційних витрат [27].

Довгострокова дебіторська заборгованість виникає при здійсненні інвестиційної, фінансової діяльності, а також внаслідок надзвичайних подій, якщо очікуваний строк погашення заборгованості складає більше 12 місяців.

Отже, в самому визначенні закладено, що відмінністю між довгостроковою та поточною дебіторською заборгованістю є її участь в операційному циклі.

Для віднесення дебіторської заборгованості до довгострокової або поточної необхідно брати до уваги строк, який залишився до погашення заборгованості від дати балансу. Датою балансу звичайно є останній день звітного періоду. Віднесення заборгованості до поточної або довгострокової прив'язане до дати балансу [7, с. 124].

П(С)БО 10 визначає методи оцінки дебіторської заборгованості при зарахуванні її на баланс, на дату складання звітності та при списанні з балансу як безнадійної (рис. 1.4).

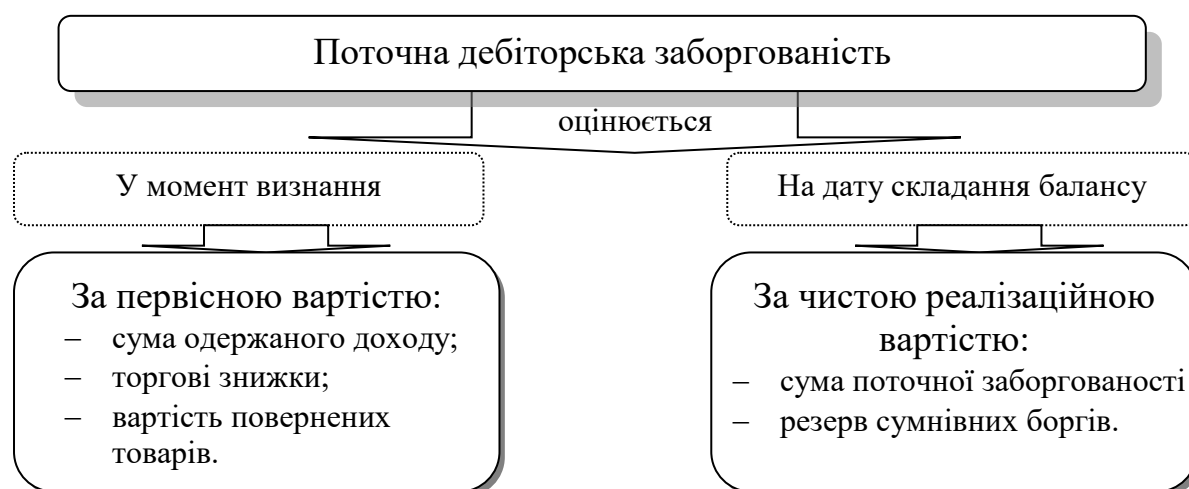


Рис. 1.4 Оцінка поточної дебіторської заборгованості

До підсумку балансу заборгованість включається за чистою реалізаційною вартістю, що являє собою різницю між первісною вартістю поточної дебіторської заборгованості і сумою резерву сумнівних боргів.

Оцінка за первісною вартістю застосовується для всіх видів довгострокової і поточної дебіторської заборгованості, які не є заборгованістю за продукцію, товари, роботи чи послуги, або очікуваними платежами за договорами фінансової оренди. Для цих видів заборгованості резерв сумнівних боргів не створюється [23, с. 284].

З метою контролю та підтвердження сум заборгованості проводиться інвентаризація розрахунків, її проведення прямо передбачене ст. 10 Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.99р. №996-XIV [35] є Порядок інвентаризації заборгованостей регламентується п. 11.11 Інструкції з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, коштів і документів та розрахунків, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 11.08.94 р. № 69 [43]. При інвентаризації всім дебіторам підприємства кредитори повинні передати виписки про їх заборгованість. Дебітори зобов'язані протягом десяти днів з дня отримання виписок підтвердити заборгованість або заявити свої заперечення. На суми заборгованості постачальників з невідфактурованих поставок після їх перевірки бухгалтерія повинна зажадати від постачальників розрахунково-платіжні документи або повідомити причини щодо їх неподання чи про відсутність такої заборгованості.

На рахунках обліку розрахунків з дебіторами повинні залишатися погоджені суми. Якщо до кінця звітного періоду розбіжності не усунені або не з'ясовані кожна сторона відображає в своєму балансі заборгованості в сумі, що впливає із записів у бухгалтерському обліку і визначається нею правильною. Не допускається залишення в обліку неурегульованих сум за розрахунками з установами банків, фінансовими і податковими органами.

Прострочена дебіторська заборгованість списується за рішенням

керівника підприємства на результати фінансово–господарської діяльності. Але таке списання не є підставою для скасування заборгованості. Вона повинна відображатися за балансом не менше п'яти років з часу списання для спостереження за можливістю її виправлення у разі зміни майнового стану боржника.

В П(С)БО-10 «Дебіторська заборгованість» запропоновані наступні варіанти розрахунку суми резерву сумнівних боргів:

- на основі класифікації дебіторської заборгованості за строками її погашення, виходячи із фактичної суми безнадійної дебіторської заборгованості в минулих періодах,

- на основі класифікації дебіторської заборгованості за строками її непогашення, признаної безнадійною в наступному році, в складі сальдо дебіторської заборгованості,

- виходячи з питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг на умовах наступної оплати,

- на основі платоспроможності окремих дебіторів [31].

Підприємство уповноважене самостійно вибирати із будь-яких запропонованих Міністерством фінансів варіантів розрахунку суми резерву сумнівних боргів в залежності від ситуації. Порядок нарахування резерву сумнівних боргів шляхом класифікації дебіторської заборгованості по строкам її погашення, виходячи із фактичної суми безнадійної дебіторської заборгованості в минулих періодах.

Дебіторська заборгованість спричиняє вилучення коштів з обороту підприємств, що негативно позначається на їх фінансовому стані, а несвоєчасна оплата боргів і зобов'язань веде до залучення в оборот коштів, які належать іншим економічним партнерам (юридичним або фізичним особам) у тому числі і несвоєчасно видана заробітна плата своїм працівникам.

Положення цього Закону діють на території України і поширюються на усі господарюючі суб'єкти незалежно від форм власності та видів діяльності,

органи державної виконавчої влади.

1.3 Методичні аспекти аналізу дебіторської заборгованості

Дебіторська заборгованість здатна активно впливати на об'єм і структуру грошової маси, платіжного обороту, швидкість обігу коштів. Різне збільшення дебіторської заборгованості і її частки в поточних активах може свідчити про необачну кредитну політику підприємства стосовно покупців або про збільшення обсягу продажів, або неплатоспроможність і банкрутство частини покупців. З іншого боку, підприємство може скоротити відвантаження продукції, тоді рахунки дебіторів зменшаться.

Довготривале неповернення дебіторської заборгованості викликає дефіцит грошових ресурсів, що відповідно здатне знизити фінансову активність підприємства.

Тож керівництво підприємств повинне звернути увагу на проведення детального аналізу дебіторської заборгованості, значення якого зростає в кризових умовах сьогодення.

У дослідженні питань методології аналізу дебіторської заборгованості вагомий внесок зробили вчені-науковці: Л.А. Лахтіонова, П.Ю. Буряк, Н.М. Дєєва, Є.В. Мних, Г.Г. Кірейцев, К.В. Ізмайлова, Р.А. Слав'юк та ін. Звичайно зараз з'являється велика кількість нових досліджень, зокрема: Т.А. Демченка, Т.М. Ковальчук, І.Г. Корнієнка, С.С. Масіян, Н. Матициної. Проте, викладені ними результати досліджень є недостатніми і потребують подальшого удосконалення.

Як правило, вивчати дебіторську заборгованість можна за наступними основними напрямками:

– визначення питомої ваги дебіторської заборгованості в загальній сумі оборотних активів;

- оцінка складу і структури дебіторської заборгованості;
- розрахунок періоду погашення та її оборотності;
- вивчення впливу факторів на заборгованість даного типу;
- визначається частка сумнівної та безнадійної заборгованості у загальному обсязі дебіторської заборгованості;
- порівнюється обсяг дебіторської заборгованості з розмірами кредиторської.

Аналіз показників, які характеризують стан дебіторської заборгованості, дає змогу визначити основні завдання політики управління дебіторською заборгованістю. До таких показників належать:

Оборотність дебіторської заборгованості, що визначається за формулою (1.1):

$$O_d = B / D, \quad (1.1)$$

де O_d – оборотність дебіторської заборгованості;

B – виручка від реалізації продукції;

D – середня дебіторська заборгованість.

Період погашення дебіторської заборгованості, що визначається за формулою (1.2):

$$P_d = 360 \text{ днів} : O_d, \quad (1.2)$$

де P_d – період погашення дебіторської заборгованості;

O_d – оборотність дебіторської заборгованості.

Частка дебіторської заборгованості в загальному обсязі поточних активів, що визначається за формулою (1.3):

$$D_a = [D_3 : P_a] \times 100, \quad (1.3)$$

де D_a – частка дебіторської заборгованості в поточних активах;

D_3 – дебіторська заборгованість;

P_a – поточні активи (II + III розділ активу балансу).

Відношення середньої величини дебіторської заборгованості до виручки від реалізації визначається за формулою (1.4):

$$D_3 = D : B, \quad (1.4)$$

де D – середня величина дебіторської заборгованості;

B – виручка від реалізації продукції.

Частка сумнівної дебіторської заборгованості в загальному обсязі заборгованості, %.

Аналіз дебіторської заборгованості доцільно проводити в певній послідовності та розпочинати з проведення горизонтального та вертикального аналізу, який покаже вагу складових елементів дебіторської заборгованості та частку дебіторської заборгованості в структурі оборотних активів і в структурі балансу.

Горизонтальний (тимчасовий) аналіз – порівняння кожної позиції з попереднім періодом.

Вертикальний (структурний) аналіз – визначення структури підсумкових фінансових показників з виявленням впливу кожної позиції звітності на результат у цілому.

Далі слід розрахувати коефіцієнт відволікання оборотних активів у дебіторську заборгованість який розраховується за формулою (1.5):

$$K_{во} = D_3 / Z_A, \quad (1.5)$$

де $K_{во}$ – коефіцієнт відволікання оборотних активів;

$Дз$ – дебіторська заборгованість по товарним операціям за минулий період;

$ЗА$ – загальна сума оборотних активів підприємства.

Якщо із року в рік цей коефіцієнт скорочується то це є позитивним в роботі підприємства.

Наступний показник – це середній період інкасації дебіторської заборгованості який визначається за формулою (1.6):

$$C_{п} = Дз / В_{д}, \quad (1.6)$$

де $C_{п}$ – середній період інкасації дебіторської заборгованості;

$Дз$ – середній залишок дебіторської заборгованості в аналізованому періоді;

$В_{д}$ – одноденна виручка від реалізації продукції в аналізованому періоді.

Скорочення показника свідчатиме про позитивні зміни в роботі підприємства.

Кількість оборотів дебіторської заборгованості характеризує швидкість обороту інвестованих у неї коштів протягом визначеного періоду і визначається як відношення загальної суми виручки від реалізації за період до середнього залишку дебіторської заборгованості за період, що аналізується.

Важливим є аналіз строку виникнення дебіторської заборгованості та розгляд складу простроченої дебіторської заборгованості, у межах якої виділяється сумнівна та безнадійна заборгованість. Нормальною вважають дебіторську заборгованість зі строком погашення до 3-х місяців, а зі строком погашення більше 3-х місяців – простроченою [36].

Коефіцієнт простроченої заборгованості розраховують як відношення суми дебіторської заборгованості, несплаченої в строк у період, що аналізується до загальної суми дебіторської заборгованості підприємства.

Середній «вік» простроченої дебіторської заборгованості визначають як відношення залишку дебіторської заборгованості, неоплаченої в строк у період, що аналізується, до суми одноденного обороту по реалізації в цьому періоді.

Середній період інкасації дебіторської заборгованості характеризує роль дебіторської заборгованості у фактичній тривалості фінансового та загального операційного циклу підприємства. Тому зменшення даного показника є позитивним для підприємства.

Оберненим до попереднього показника є коефіцієнт оборотності, що обчислюється діленням виручки від реалізації продукції за звітний період до суми дебіторської заборгованості. Даний коефіцієнт використовується при розрахунку періоду погашення дебіторської заборгованості: 360 днів ділимо на оборотність дебіторської заборгованості.

Також можна визначити відсоток сумнівної дебіторської заборгованості у загальному обсязі заборгованості.

Результати проведеного аналізу використовуються в наступному етапі, який передбачає визначення оптимальної дебіторської заборгованості в майбутньому періоді ($O_{дз}$) за формулою (1.7):

$$O_{дз} = OP \times K_{с/ц} \times (C_{по} + СПП) / 360 \quad (1.7)$$

де OP – плановий обсяг реалізації продукції з наданням комерційного кредиту;

$K_{с/ц}$ – коефіцієнт співвідношення собівартості і ціни продукції;

$C_{по}$ – середній період обороту дебіторської заборгованості за результатами аналізу минулого періоду;

$СПП$ – середній період прострочки платежів за результатами аналізу

минулого періоду.

Повний аналіз стану дебіторської заборгованості неможливий без порівняння її з рівнем кредиторської заборгованості на підприємстві. Працівники фінансового відділу підприємства мають постійно стежити за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості, оскільки значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стійкості підприємства і потребує залучення додаткових коштів, а перевищення кредиторської заборгованості може призвести до неплатоспроможності підприємства.

При аналізі коефіцієнтів, що характеризують дебіторську заборгованість, необхідно дотримуватися наступних принципів:

- порівнювати їх із середньогалузевими і з коефіцієнтами підприємства цієї ж галузі. Велика розбіжність із вказаними показниками у будь-який бік потребує уваги;

- враховувати циклічність бізнесу, тобто розраховувати коефіцієнти окремо для періодів зростання і для періодів спаду;

- порівнювати їх значення при зміні кредитної політики, яка проводиться підприємством, і тим самим визначати ефективність цієї політики;

- розрізняти продаж в кредит і за готівку. Якщо у підприємства переважає продаж за готівку, а за продажем в кредит мають місце постійні затримки і середній період сплати занадто високий, то можливо варто припинити продаж в кредит взагалі і продавати товари та послуги тільки за готівку;

- прагнути до балансу між кредиторською заборгованістю і дебіторською, адже кредиторська заборгованість є безкоштовним джерелом фінансування [37].

Важливим етапом аналізу дебіторської заборгованості є факторний аналіз, спрямований на кількісну оцінку впливу різноманітних чинників на

рівень дебіторської заборгованості. В його основі лежить використання методичного прийому, який дозволить виділити вплив кожного чинника на зміну результативного показника.

Для оцінки стану дебіторської заборгованості важливо оцінити ймовірність виникнення та розмір безнадійних боргів.

Отже, керівники підприємств мають змогу різносторонньо досліджувати обсяг своєї дебіторської заборгованості. Проте, вони в більшості випадків ігнорують проведення її комплексного фінансового аналізу, не розуміючи, яку користь при цьому втрачають. Адже управління дебіторською заборгованістю потребує зваженого наукового підходу.

Отже, на основі проведеного дослідження можна зазначити наступне:

1. Надання економічним суб'єктам повної господарської самостійності у виборі ринків збуту продукції, постачальників і підрядників, у пошуку джерел фінансування змушує особливу увагу приділяти розрахункам з різними контрагентами. Облік дебіторської заборгованості є одним з найбільш складних та суперечливих питань, що зумовлено проблемою неплатежів. Постановка правильно організованого обліку дебіторської заборгованості, перш за все, повинна сприяти недопущенню прострочення термінів платежу і доведення заборгованості до стану безнадійної.

2. Стан розрахунків з дебіторами на вітчизняних сільськогосподарських підприємствах є досить напруженим, що виявляється у значних сумах заборгованості і тривалих строках її погашення, що пов'язано з ситуацією неплатежів в економіці. Це призводить до відволікання фінансових ресурсів, а отже, і до втрати прибутків внаслідок неефективного використання грошових коштів. Крім того, несвоєчасні розрахунки, тобто несвоєчасне погашення дебіторської заборгованості призводять до відволікання оборотних коштів з інших джерел на сплату ПДВ. Це відбувається внаслідок того, що датою виникнення податкового зобов'язання є дата, що сталася раніше: дата відвантаження продукції або дата надходження коштів за продукцію. Тому дуже часто сплата ПДВ

відбувається одразу після відвантаження готової продукції, а отримання компенсації цього ПДВ у складі виручки від реалізації від покупця може відбутися значно пізніше.

3. Дослідження дебіторської заборгованості та її класифікації дозволяють зробити висновки про те, що існують певні проблеми при класифікації дебіторської заборгованості, зокрема: відсутність єдиного комплексного підходу при розробці різних типів класифікації дебіторської заборгованості; немає чіткого шляху формування та пошуку ознак, які б дозволяли проводити більш чітку класифікацію.

Але в Україні, як і в інших країнах світу, під час ведення бухгалтерського (фінансового) обліку сутність і класифікація дебіторської заборгованості повинні сприйматись через призму чинної законодавчої бази.

2 ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ТОВ «РАССВЕТ ЛТД»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «Рассвет ЛТД» засноване 16.03.1995р. Зареєстровано підприємство за адресою: м. Запоріжжя, вул. Деповська 72, де і розташований головний офіс фірми. Загальна чисельність працюючих, станом на 31.12.2018 – 33 особи.

Основними видами діяльності ТОВ «Рассвет ЛТД» є:

- надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна;
- вирощування, реалізація насіння сортів і гібридів різних культур, що вже добре зарекомендували себе, таких як: соняшник, кукурудза, пшениця, ячмінь, тритикале, коріандр, соя, гірчиця, просо та інших;
- переробка, зберігання і реалізація сільськогосподарської продукції, як власного виробництва, так і придбаної і сторони;
- послуги по очистці, калібруванні, протруюванні, сушінню сільгосппродукції;
- виробництво круп;
- виробництво комбікормів;
- виробництво соняшникової олії.

ТОВ «Рассвет ЛТД» спеціалізується на вирощуванні передових сортів і гібридів різних культур. Розміри сільськогосподарських підприємств та їх підрозділів є найважливішим фактором раціонального і ефективного ведення сільськогосподарського виробництва. Для досягнення високих результатів виробництва розміри сільськогосподарських підприємств повинні бути оптимальними для конкретних умов виробництва. Основним показником

розміру сільськогосподарських підприємств та їх підрозділів є вартість валової продукції, тому що вона визначає кінцевий результат виробництва. Крім основних показників розміру виробництва, є ще непрямі показники, до яких належить розмір земельної і посівної площі, вартість виробничих фондів, середньорічна чисельність працівників та інші. У таблиці 2.1 наведено розмір виробництва та економічний стан досліджуваного підприємства.

Таблиця 2.1

Розміри виробництва ТОВ «Рассвет ЛТД»

Показники	Роки			2018 р. у % до	
	2016	2017	2018	2016 р.	2017 р.
Вартість валової продукції сільського господарства (в постійних цінах 2010р.), тис. грн	5 987,6	6 230,8	10 315,8	172,3	165,6
Грошова виручка від реалізації сільськогосподарської продукції, тис. грн	12 305,3	16 123,5	17 511,3	142,3	108,6
Середньорічна чисельність працюючих, осіб	28	30	33	117,9	110,0
Площа сільськогосподарських угідь, га	1 190	1 190	1 190	100,0	100,0
Середньорічна вартість основних виробничих засобів сільськогосподарського призначення, тис. грн	1 927,1	1 729,3	2 058,2	106,8	119,0

За даними таблиці 2.1 ми можемо побачити, що досліджуване підприємство є невеликим за розміром, так як площа сільськогосподарських угідь є не великою та протягом досліджуваних років становила 1190 га та не велика кількість працюючих, яка у 2017 р. становила 33 особи.

У ТОВ «Рассвет ЛТД» показники вартості валової продукції сільського господарства (в постійних цінах 2010 р.) та дохід (виручка) від реалізації з кожним роком збільшуються. У 2018 р. вартість валової продукції зросла порівняно з 2016 р. на 72,3% та у 2017 р. – на 65,6 % відповідно. Дохід від реалізації, також набув позитивної тенденції до зростання і в 2018 р. складав

17 511,3 тис. грн, що на 42,3 % і 8,6 % більше за попередні періоди. Зростання виручки на досліджуваному підприємстві пов'язано не тільки зі збільшення обсягів реалізації, а й зростанням цінової пропозиції. Середньорічна вартість основних виробничих засобів сільськогосподарського призначення у 2018 році також збільшилась у порівнянні з 2016 та 2017 рр. на 6,8 % та 19,0 % відповідно. Це свідчить про те, що підприємство забезпечене необхідними виробничими ресурсами.

Проблема спеціалізації підприємства визначається насамперед обсягом виробництва однорідної продукції. З одного боку, чим більший цей обсяг, тим нижчі постійні витрати на одиницю продукції, а з іншого – досконалішою може бути технологія виробництва. Вибір економічно найдоцільнішої технології та відповідного технічного обладнання визначає розмір виробництва. Оптимальність цього виробництва чи підприємства залежить від обраного критерію. Як засвідчила практика, обсяги виробництва мають бути такими, щоб комплекс машин і обладнання був завантажений повністю. У такому випадку собівартість виробництва продукції може бути найнижчою.

Основним показником, за допомогою якого визначається спеціалізація підприємства є структура грошових надходжень від реалізації товарної продукції (табл. 2.2) використовуючи при цьому дані наведені у ф. № 50 – с.г. «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств».

Аналіз розміру і структури доходу (виручки) від реалізації продукції показав, що спеціалізацією ТОВ «Рассвет ЛТД» є виробництво продукції рослинництва, оскільки питома вага у загальній структурі товарної сільськогосподарської продукції становить 100 %. Основною продукцією рослинництва досліджуваного господарства є вирощування зернових і соняшнику, та як їх питома вага у структурі виручки від реалізації

сільськогосподарської продукції становить 53,7 % і 26,0 %.

Таблиця 2.2

Розмір та структура грошової виручки від реалізації
сільськогосподарської продукції ТОВ «Рассвет ЛТД»

Галузі та види продукції	тис. грн			в середньому за 3 роки	структура, %
	2016 р.	2017 р.	2018 р.		
Зернові та зернобобові:	7375,6	6989,3	10302,5	8222,47	53,7
– пшениця озима	1908,4	1953,4	4562,2	2808,0	18,3
– гречка	432,1	120,5	-	178,2	1,2
– кукурудза на зерно	-	48,2	371,7	139,97	0,9
– ячмінь озимий	2570,6	1746,0	2455,7	2257,43	14,7
– ячмінь ярий	1123,1	1555,9	1185,0	1288,0	8,4
– горох	132,0	58,2	291,7	160,63	1,0
– овес	305,8	226,0	15,0	182,27	1,2
– просо	330,2	608,8	674,1	537,7	3,6
– сорго	74,2	-	-	24,73	0,2
– інші зернові та зернобобові	499,2	672,3	747,1	639,53	4,2
Соняшник	3740,6	4353,3	3851,6	3981,83	26,0
Ріпак	355,0	133,3	182,9	223,73	1,5
Інша продукція рослинництва	834,1	4677,6	3174,3	2895,33	18,8
Разом по рослинництву	12305,3	16123,5	17511,3	15313,37	100,0
Всього по господарству	12305,3	16123,5	17511,3	15313,37	100,0

Загалом, обсяг грошової виручки від реалізації товарної продукції в 2018 р. суттєво зріс порівняно з 2017 р., це можна пояснити зростанням кількості реалізованої продукції, а також розширення асортименту за рахунок виробництва зернових, але що стосується соняшнику то ми можемо спостерігати зменшення виручки від реалізації у дослідженому періоді на 1503,3 тис грн.

Для виробництва сільськогосподарської продукції використовують землю, засоби механізації, виробничі приміщення і споруди, робочу худобу та інші знаряддя праці. Земля в сільському господарстві функціонує як предмет праці й засіб праці. Розглянемо забезпеченість сільськогосподарського підприємства земельними ресурсами та їх структуру (табл. 2.3). Згідно з даними таблиці 2.3, за досліджуваний період динаміка землекористування не зазнала змін. Сільськогосподарські угіддя ТОВ

«Рассвет ЛТД» представлені виключно ріллею, рівень використання якої є досить високим. Коефіцієнти таблиці 2.3 свідчать про інтенсивне використання сільськогосподарських угідь в цілому та ріллі зокрема.

Таблиця 2.3

Динаміка і структура землекористування у ТОВ «Рассвет ЛТД»

Показники	2016 р.		2017 р.		2018 р.		2018р. у % до	
	га	%	га	%	га	%	2016р.	2017р.
Загальна земельна площа, в т.ч.	1190,0	100,0	1190,0	100,0	1190	100,0	100,0	100,0
сільськогосподарські угіддя	1190,0	100,0	1190,0	100,0	1190	100,0	100,0	100,0
З них: – рілля	1190,0	100,0	1190,0	100,0	1190	100,0	100,0	100,0
Посівні площі	1164,0	97,8	1186,0	99,7	1190	100,0	102,2	100,3
Коефіцієнт освоєння землі	x	1,0	x	1,0	1,0	x	x	x
Коефіцієнт розораності с.-г. угідь	x	1,0	x	1,0	1,0	x	x	x
Коефіцієнт використання ріллі	x	0,98	x	0,99	1,0	x	x	x

Система раціонального використання сільськогосподарських земель формується сукупністю чинників різного характеру, дія яких обумовлює й рівень економічної ефективності землекористування. Отже, доцільним буде охарактеризувати ефективність використання земельних угідь ТОВ «Рассвет ЛТД» (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Показники ефективності використання земельних угідь у ТОВ «Рассвет ЛТД»

Показники	Роки			Відхилення 2018р. від (+; -)	
	2016	2017	2018	2016 р.	2017 р.
Одержано на 100 га с.- г. угідь, тис. грн:					
– вартості валової продукції сільського господарства (в постійних цінах 2010 р.)	503,2	523,6	866,9	363,7	343,3
– валового доходу від сільського господарства	465,2	449,4	1084,9	619,7	635,5
– прибутку від реалізації с.- г. продукції	414,9	395,8	867,9	453,0	472,1

Проведені розрахунки у табл. 2.4 свідчать, що в розрахунку на 100 га оброблюваних земель в звітному періоді вартість валової продукції сільського господарства в постійних цінах 2010 року зросла майже вдвічі порівняно з 2016-2017 рр.

Спостерігається зростання всіх показників ефективності використання земельних угідь. Наведені дані у таблиці 2.4, свідчать про досить високий рівень ефективності використання земельних угідь ТОВ «Рассвет ЛТД».

Обов'язковою умовою функціонування будь-якої підприємницької структури є поєднання трудових ресурсів із засобами виробництва, яке забезпечує процес діяльності.

Забезпеченість підприємств необхідними трудовими ресурсами, їх раціональне використання, високий рівень продуктивності праці сприяють збільшенню обсягів виробництва продукції ефективному використанню обладнання, машин, механізмів, зниженню собівартості та зростанню прибутку. Проведемо аналіз ефективності використання трудових ресурсів (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Показники ефективності використання трудових ресурсів у
ТОВ «Рассвет ЛТД»

Показники	Роки			Відхилення 2018 р. від (+; -)	
	2016	2017	2018	2016 р.	2017 р.
Отримано в розрахунку на одного середньорічного працівника, тис. грн:					
– вартості валової продукції сільського господарства (в постійних цінах 2010 р.)	213,8	207,7	312,6	98,8	104,9
– валового доходу від сільського господарства	197,2	178,3	391,2	194,0	212,9
– прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції	176,3	157,0	312,9	136,6	155,9

Аналіз показників ефективності трудових ресурсів за даними таблиці 2.5, свідчить проте, що у 2017 році порівняно з попередніми роками, відбулося підвищення всіх показників. Це свідчи про високі результати

виробництва ТОВ «Рассвет ЛТД». Отже, виробничо-господарська діяльність та фінансовий стан підприємств багато в чому залежить від забезпеченості основними виробничими засобами, які є матеріально-технічною базою виробництва. Висока забезпеченість підприємств цими фондами та ефективне їх використання сприяють підвищенню продуктивності праці, кращому використанню оборотних засобів, збільшенню обсягів виробництва продукції і зниженню її собівартості.

Вивчення фінансового стану підприємства слід проводити також з визначення відповідності чи невідповідності джерел для формування запасів і витрат. При цьому можлива різна ступінь охоплення джерел. Фінансова стійкість підприємства характеризується системою фінансових коефіцієнтів. Вони розраховуються як співвідношення абсолютних показників активу і пасиву балансу (Додаток А).

Характеризуючи фінансову стійкість ТОВ «Рассвет ЛТД» по показникам структури капіталу видно, що коефіцієнт автономії у 2018 році збільшився на 90,4 % і є більшим за середній показник по району на 0,96. Також збільшився коефіцієнт фінансування майже в 16 разів.

За результатами проведених розрахунків показників стану оборотних активів, ми бачимо, що коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів та запасів знизився.

Коефіцієнт реальної вартості майна в 2018 році становив 0,54, що на 41,94 % менше ніж в 2014 році і на 88,86 менше за середнє значення по району. Відповідно до цього коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні при порівнянні двох років зменшився на 28,4 % не зважаючи на це він перевищує середнє значення по району на 0,29.

Коефіцієнт накопичення амортизації відповідно до раніше проведених розрахунків оцінки руху та функціонального стану основних засобів виріс на 86,84 %, а в порівнянні з середнім значенням більший його на 0,10.

Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних при порівнянні 2018 року з 2016 роком збільшився на 213,04 %, але при порівнянні з середнім

значенням менший на 1,46.

Ліквідність означає легкість, із якою актив можна перетворити в гроші, зберігаючи його повну цінність. Підприємство буде ліквідним, якщо його поточні активи перевищуватимуть короткострокові зобов'язання. Підприємство може бути ліквідним більшою чи меншою мірою. Якщо на підприємстві оборотний капітал складається здебільшого з коштів і короткострокової дебіторської заборгованості, то таке підприємство вважають ліквіднішим, ніж те, де оборотний капітал складається переважно із запасів (Додаток Б).

За результатами наведених розрахунків показників ліквідності можна зробити наступний висновок, що високоліквідні та середньо ліквідні активи залишилися не змінними, а низько ліквідні активи в 2018р. збільшилися на 94,04% і на 6175,1 тис. грн. менше за середній показник по району.

Також залишилися не змінними коефіцієнт абсолютної ліквідності та проміжний коефіцієнт покриття. Але коефіцієнт покриття (загальної ліквідності) виріс майже в 19 разів. Також збільшилася платоспроможність у 8 разів.

Аналізуючи чистий дохід від реалізації продукції у 2018р. він зменшився на 694,1 тис. грн. або на 20,71% і на 41205,25 тис. грн. менший за середнє значення по району, також зменшився показник обертання оборотних активів на 56,69%.

Збільшилися такі показники, як середньорічна вартість оборотних активів на 83,13% і при порівнянні з середнім показником видно, що вона менша на 10876 тис. грн.

Коефіцієнт завантаження оборотних активів майже в 2 рази, та тривалість одного обороту оборотних активів на 136,4% і при цьому вона менша на 40 днів за середнє значення по району.

Ефективність та раціональність оборотних коштів можна визначити за допомогою показників оборотності (обіговості), які характеризують так звану ділову активність підприємства. Метою даного аналізу є виявлення чинників,

які викликають зміни у величині вкладень коштів, а також можливостей вивільнення коштів із зовнішньо-торгівельного обігу. У фінансовому аспекті ділова активність проявляється передусім у швидкості обороту його засобів. Аналіз її полягає у досліджуванні рівнів і динаміки різнобічних фінансових коефіцієнтів оберненості, які є відносними показниками фінансових результатів діяльності господарюючого суб'єкта (Додаток В).

Проаналізувавши дані, можемо зробити такий висновок, що середньорічна вартість капіталу в 2018 році становила 1584,4, що на 15,37 % менше ніж в 2016 році і на 13827,6 тис. грн. менша за середнє значення по району. Середньорічна вартість необоротних активів при порівнянні років зменшилась на 27,73 %, що на 3756,05 тис. грн. менша за середнє значення.

Середньорічна вартість оборотних активів виросла на 83,13 %, також середньорічна вартість оборотних виробничих фондів збільшилась на 209,52 % і на 4581,5 тис. грн.. менша за середнє значення. Також відбулися збільшення таких показників, як середньорічна вартість готової продукції і товарів, середньорічна вартість власного капіталу.

На основі аналізу та порівняння показників ділової активності ТОВ «Рассвет ЛТД» можна зробити висновок, що загальний коефіцієнт обертання капіталу за досліджуваний період зменшується (на 6,1%) і є меншим середнього значення на 1,17 – це означає вповільнення кругообігу засобів підприємства.

Також негативна ситуація спостерігається у показника обертання оборотних активів – знизився на 56,69%, але більший за середнє значення по району на 2,59, завдяки цьому збільшилась тривалість одного обороту оборотних активів на 136,4% і в порівнянні з середнім значенням менша на 36 днів.

Також, розглядаючи показник фондоддача, то спостерігається збільшення на 10% і значення якої менше середнього на 6,64 грн.

Коефіцієнт обертання власного капіталу зменшився на 41,9 % і при порівнянні з середнім значенням по району видно, що є меншим на 91,9., а

тривалість одного обороту власного капіталу виросла на 72,48 % і є більшим за середнє значення на 184 дня.

Підсумкова рейтингова оцінка враховує усі найважливіші параметри (показники) фінансово-господарської та виробничої діяльності підприємства, тобто господарської активності в цілому. При її побудові враховуються дані про виробничий потенціал підприємства, рентабельність його продукції, ефективність використання виробничих та фінансових ресурсів, стан та розміщення коштів, їх джерела та інші показники (Додаток Д).

Виходячи з представлених розрахунків, фінансовий стан ТОВ «Рассвет ЛТД» можна відмітити як стійкий, так як за період дослідження 2014-2018 рр. дане підприємство мало найвищий рейтинг фінансового стану.

2.2 Облік розрахунків з покупцями і замовниками на підприємстві

Характерною особливістю сучасного розвитку економіки України є глибокі економічні перетворення в сфері виробництва на основі ринкових відносин. Ринкові відносини вимагають перегляду системи бухгалтерського обліку, одним із центральних елементів якої є облік взаєморозрахунків суб'єктів господарювання. На сьогодні одним з найбільш складних і суперечливих питань обліку в Україні є облік дебіторської заборгованості, що пов'язано з існуванням проблеми неплатежів. Розрахунки між підприємствами і організаціями – це одна з необхідних складових розширеного відтворення. Вони опосередковують розподіл і перерозподіл суспільного продукту, перехід його з товарної форми в грошову, і навпаки. Розрахунки ґрунтуються на економічній базі кругообігу коштів в процесі виробництва і є суспільним визнанням того, що підприємство – виробник тієї чи іншої продукції – виконало свої виробничі зобов'язання і поставлені цілі.

Покупці (замовники) – це підприємства, установи чи організації, які

купають (замовляють) у ТОВ «Рассвет ЛТД» продукцію його виробництва. У разі несвоєчасного розрахунків покупців чи замовників за відвантажену їм сільськогосподарську продукцію у ТОВ «Рассвет ЛТД» виникає дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги.

Основними джерелами інформації для контролю розрахункових відносин з покупцями та замовниками служать первинні документи з обліку розрахунків (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Документування дебіторської заборгованості розрахунків з покупцями і замовниками

Розрахунки з вітчизняними покупцями	Розрахунки з іноземними покупцями
Виникнення заборгованості	
накладна; видаткова-накладна; рахунки-фактури; рахунки; акти прийнятих робіт, послуг; податкові накладні; товарно-транспортні накладні (ТМ-1); товарні накладні	комерційні документи (рахунки-фактури-invoice); транспортні накладні (CMR – залізнична накладна, авіанакладна, коносамент, товарно-транспортна накладна, пакувальні листи); платіжні документи на перерахування сум митних платежів та інших податків на рахунки митних установ; розрахунки бухгалтерії про наявність курсових різниць
Погашення заборгованості	
Виписки банку, прибутковий касовий ордер, векселі	Виписки банку, векселі

Підставою для здійснення розрахунків ТОВ «Рассвет ЛТД» із покупцями є договір, в якому визначаються обов'язки сторін щодо виконання умов договору та відповідальність сторін у разі порушення взятих зобов'язань. Порядок та форми розрахунків з покупцями та замовниками визначаються в господарських договорах.

Крім того, у договорах купівлі-продажу зазначається предмет договору, ціна та відповідальність сторін. Договори складаються у двох примірниках, підписуються керівниками сторін і скріплюються печатками. Один примірник залишається у постачальника, а другий віддається покупцю. Після цього вони віддаються до бухгалтерії, де реєструються у журналах обліку

договорів.

Після підписання договорів підприємство-постачальник виставляє рахунок на оплату продукції підприємству-покупцю. Рахунок виписується бухгалтерією ТОВ «Рассвет ЛТД» за допомогою програми 1:С «Бухгалтерія» версія 8.2, цей документ є не обов'язковим. Він містить номер, дату, назву постачальника і платника, а також банківські реквізити постачальника. Крім того, зазначається назва та ціна продукції, а також загальна сума рахунку, яка повинна бути написана як цифрами, так і прописом. Після підписання головним бухгалтером один примірник залишається в бухгалтерії постачальника, а інший віддається покупцю. На основі даного документа за допомогою бухгалтерської програми 1 С: «Бухгалтерія» складається документ «Надходження товарів та послуг» з видом господарської операції «Покупка, комісія» на закладці «Товари».

Оплата продукції покупцем проводиться як в готівковому, так і в безготівковому порядку.

При готівкових розрахунках покупець прямує до каси постачальника. Касир приймає оплату згідно з рахунком і виписує прибутковий касовий ордер за допомогою програми 1С: «Бухгалтерія» версія 8.2. У прибутковому касовому ордері зазначається назва підприємства-постачальника його ідентифікаційний код, номер документа, дата складання, від кого і на якій підставі приймається оплата та у якій сумі. Прибутковий касовий ордер підписується касиром, головним бухгалтером та ставиться печатка. Ліва частина залишається у касира і проводиться по касовій книзі, а наприкінці дня разом із звітом передається до бухгалтерії. Права частина, квитанція до прибуткового касового ордера, віддається покупцеві і є підставою для отримання продукції. Крім договорів, обов'язковою умовою відображення операцій у бухгалтерському обліку є наявність первинних документів.

На суми оплати за відвантажену продукцію, виконані роботи та надані послуги підприємство-покупець отримує від ТОВ «Рассвет ЛТД» розрахункові документи, а саме:

– накладні, рахунки-фактури, рахунки; акти прийнятих робіт, послуг; податкові накладні; товаротранспортні накладні; товарні накладні (виникненні заборгованості);

– виписки банку, платіжні доручення, векселі, видатковий касовий ордер, прибутковий касовий ордер (погашення заборгованості).

Податкові накладні виписуються у двох примірниках на суму оплаченої або відвантаженої продукції. Складаються головним бухгалтером чи відповідальною особою постачальника, підписуються та скріплюються печаткою. У податковій накладній ставиться порядковий номер та дата складання. Назви покупця і постачальника та їх індивідуальні податкові номери, місцезнаходження та номер свідоцтва про реєстрацію платника податку на додану вартість. Крім того в податковій накладній зазначається форма проведення розрахунків та умова продажу. Окремими цифрами розписується загальна сума коштів, що підлягає оплаті та ПДВ, а в кінці проставляється загальна сума з урахуванням ПДВ. Один примірник залишається у постачальника, а інший надається покупцю.

Товарно-транспортні накладні виписуються у чотирьох примірниках бухгалтерією постачальника. Вони повинні містити номер та дату виписки, назву автопідприємства, марку та номер автомобіля, вид перевезень. Крім того, зазначаються назви замовника перевезень, вантажоодержувача, вантажовідправника та місце завантаження і розвантаження продукції. У товарно-транспортній накладній неодмінно повинен бути номер подорожнього листа та відомості про вантаж, які є обов'язковими для перевезень будь-якої продукції. При відвантаженні продукції товарно-транспортна накладна підписується відповідальними особами з боку постачальника і водієм, а при отриманні відповідальним з боку покупця. Один примірник залишається у покупця і є підставою для прийняття продукції, другий лишається у водія, а два останніх повертаються постачальнику. Зворотна сторона товарно-транспортної накладної є підставою для оплати послуг автотранспортного підприємства.

Розглянемо помилки, які іноді допускаються при складанні первинних документів:

- у деяких накладних на отримання продукції через довірену особу відсутні серії, номери та дати складання довіреностей;
- на податкових накладних не завжди зазначається умова продажу і мають місце виправлення у цінах і датах;
- у прибутковому ордері не проставлені кореспондуючий рахунок та код аналітичного обліку;
- у товарно-транспортній накладній відсутні відомості про подорожній лист, не завжди проставлені коди.

Побудова аналітичного обліку має забезпечити отримання даних про заборгованість, строк сплати за якою ще не настав, а також про заборгованість, не сплачену в строк. Аналітичний облік розрахунків із покупцями та замовниками ведеться за кожним покупцем та замовником, за кожним пред'явленим до сплати рахунком.

Облік поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги ТОВ «Рассвет ЛТД» веде на синтетичному рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» з відкриттям субрахунків: 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями», 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» та 363 «Розрахунки з учасниками ПФГ».

На рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» відображають розрахунки за відвантажену продукцію, виконані роботи і послуги лише на тих підприємствах, у яких реалізація продукції планується в міру її відвантаження, здавання замовникам робіт та надання послуг. Тут обліковують також і заборгованість покупцям за одержану від них часткову оплату продукції, що знаходиться у відвантажених товарах або в платежах, що надійшли в оплату ще не відвантаженої продукції.

По дебету рахунка 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» відображається продажна вартість реалізованої продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг (у тому числі на виконання бартерних контрактів), яка

включає податок на додану вартість, акцизи та інші податки, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню до бюджетів та позабюджетних фондів та включені у вартість реалізації; по кредиту – сума платежів, що надійшли на рахунки підприємства в банківських установах, та інші види розрахунків. Сальдо рахунка відображає заборгованість покупців та замовників за одержану продукцію (роботи, послуги).

Аналітичний облік розрахунків ТОВ «Рассвет ЛТД» з вітчизняними покупцями та замовниками ведеться за кожним покупцем та замовником за кожним пред'явленим до сплати рахунком. Так, наприклад, на аналітичному рахунку 361001 обліковуються розрахунки по товариству з обмеженою відповідальністю сільськогосподарським підприємством «Нібулон» за продане зерно, а на аналітичному рахунку 361002 – з товариство з обмеженою відповідальністю «Агро Провіжн» за реалізований соняшник.

Покупцями ТОВ «Рассвет ЛТД», крім вітчизняних підприємств, є також робітники досліджуваного підприємства, сторонніх організацій, які для одержання продуктів пишуть заяву на ім'я керівника підприємства. Після резолюції керівника головний бухгалтер підтверджує заяву своїм підписом. Громадянин вносить кошти за продукцію в касу підприємства, що оформлюється записом з кредиту субрахунку 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями і замовниками» в дебет 30 «Готівка» і на підставі заяви і квитанції прибуткового касового ордеру одержує на складі бажану продукцію, відпуск якої оформлюється накладною.

При реалізації продукції в рахунок оплати праці на підприємстві керуються ст. 23 Закону України «Про оплату праці», згідно якої колективним договором може бути передбачено часткову виплату заробітної плати в натуральній формі за цінами не нижче від собівартості. Виплата заробітної плати, яка проводиться в натуральній формі, відображається комплексом бухгалтерських проводок і продукцію, товари за собівартістю списують в дебет 90 «Собівартість реалізації» з кредиту рахунків для обліку матеріальних цінностей і продукції. Дохід від реалізації відображають по

дебету 66 «Розрахунки за виплатами працівникам» і кредиту 70 «Дохід від реалізації». Продукція видана в рахунок оплати праці, оподатковується податком на додану вартість, виходячи з фактичної ціни операції і в декларації вказується, як реалізована. При нарахуванні податку здійснюється запис по дебету рахунку 70 «Дохід від реалізації» і кредиту рахунку 64 «Розрахунки за податками і платежами».

Оскільки покупців (замовників) у господарства на сьогодні досить багато (на сучасному етапі становлення ринкових відносин достатньо важко знайти постійних і надійних партнерів), то контроль дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги повинен здійснюватися особливо ретельно. Наприклад, фіктивне завищення сум заборгованості дебіторів може призвести до завищення вартості активів підприємства, внаслідок чого фінансова звітність буде складена недостовірно та з порушенням одного з принципів ведення бухгалтерського обліку та складання звітності – принципу обачності. Розглянемо кореспонденцію рахунків на ТОВ «Рассвет ЛТД» щодо розрахунків з покупцями та замовниками у таблиці 2.7.

Слід зазначити, дебіторська заборгованість покупців за реалізовану продукцію виникає одночасно з нарахуванням доходу. При цьому дебіторська заборгованість виникає з урахуванням суми податку на додану вартість. Таким чином, у листопаді місяць 2018 р. ТОВ СП «Нібулон» не повністю розрахувався за отриману ним озиму пшеницю, тому дебіторська заборгованість його склала 3800 грн. Для того щоб визначити залишок по оборотам рахунку 361 за допомогою програми 1С: «Бухгалтерія» складається звіт «Аналіз субконто», який дозволяє побачити обороти та залишки по даному рахунку, даний звіт форму господарські операції з конкретним контрагентом за вибраний період. Поточна дебіторська заборгованість покупців та замовників за товари, роботи або послуги (крім заборгованості, яка забезпечена векселями) відображається в статті балансу «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги» (рядки 1125 активу балансу) на кінець 2017 р. у ТОВ «Рассвет ЛТД» дані по даному рядочку становлять

1612,7 тис. грн. До підсумку балансу включається чиста реалізаційна вартість.

Таблиця 2.7

Журнал господарських операцій обліку розрахунків з покупцями і замовниками у ТОВ «Рассвет ЛТД» за листопад 2018 року

№ п/п	Первинний документ	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
			Дебет	Кредит	
1.	Товаро-транспортна накладна від 15.11.18 р	Відвантажена озима пшениця ТОВ СП «Нібулон» (10 т х 900 грн.) з ПДВ	361	701	10800
2.	Податкова накладна від 15.11.18 р	Нараховане ПДВ	701	641	1800
3.	Бухгалтерська довідка за листопад 2018	Списана собівартість реалізованої озимої пшениці	901	27	6000
4.	Виписка банку 20.11.2018	Надійшли кошти від ТОВ СП «Нібулон», за раніше відвантажену озиму пшеницю.	311	361	7000
5.	Бухгалтерська довідка за листопад	Віднесено дохід від реалізації озимої пшениці на фінансові результати	701	791	9000
6.	Бухгалтерська довідка за листопад	Віднесено собівартість реалізованої озимої пшениці на фінансові результати	791	901	7000

Форми та порядок розрахунків з покупцями і замовниками за відвантажену їм продукцію та виконані роботи на ТОВ «Рассвет ЛТД» визначаються заздалегідь укладеними договорами. Оформляється відвантаження продукції товарно-транспортними накладними.

2.3 Облік розрахунків за виданими авансами та розрахунки з іншими дебіторами на підприємстві

У процесі виробничої діяльності ТОВ «Рассвет ЛТД» видає аванси під поставку матеріальних цінностей або під виконання робіт.

Аванс є грошовою сумою або іншою майновою цінністю, яка передається в рахунок виконання договірної зобов'язання, це повний або частковий платіж. Здійснюючи авансовий платіж ТОВ «Рассвет ЛТД» фінансує продаж за деякий час до надходження товару.

Первинні документи ТОВ «Рассвет ЛТД» для обліку розрахунків з різними дебіторами за видами розрахунків перелічені у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Первинні документи в обліку дебіторської заборгованості ТОВ
«Рассвет ЛТД»

Види розрахунків	Документи
Розрахунки за виданими авансами	Платіжні доручення, в яких є посилання на укладений договір
Розрахунки з підзвітними особами	Розпорядження керівника про направлення працівника у відрядження. Список осіб, які мають право отримувати гроші під звіт на господарські потреби, затверджений наказом керівника. Авансовий звіт про витрачені суми та додані виправдовуючі документи: акт закупівлі, акти на списання представницьких витрат у межах передбачених норм з доданням відповідних документів на оплату рахунків ресторанів, кафе, готелів тощо, чеки, квитанції, рахунки магазинів, готелів, залізничні, авіаційні та інші проїзні квитки
Розрахунки за нарахованими доходами	Розрахунки бухгалтерії, ПКО, виписки банку
Розрахунки за претензіями	Претензії, акти приймання вантажу, рішення судових органів (арбітражу), письмові згоди постачальників на пред'явлені претензії, виписки установ банку на суми, що надійшли в порядку задоволення претензій
Розрахунки за відшкодування завданих збитків	Протокол засідання інвентаризаційної комісії, наказ керівника
Розрахунки за позиками членам кредитних спілок	Договір між членами кредитних спілок. ПКО, виписки Банку, ВКО, платіжне доручення
Розрахунки з іншими дебіторами	Авізо про оприбуткування майна учасником, який веде спільні справи, або первинний документ про отримання майна (копія накладної, квитанція до прибуткового ордера тощо)

Відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами» має субрахунки, характеристику яких подано у табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Характеристика субрахунків рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами»

Субрахунки	Призначення
371 «Розрахунки за виданими авансами»	ведеться облік авансів, наданих іншим підприємствам
372 «Розрахунки з підзвітними особами»	ведеться облік розрахунків з підзвітними особами. Сальдо субрахунку може бути як дебетовим, так і кредитовим. Такі показники відображаються розгорнуто: дебетове сальдо – в складі оборотних активів, кредитове сальдо – в складі зобов'язань балансу підприємства
373 «Розрахунки за нарахованими доходами»	ведеться облік нарахованих дивідендів, відсотків, роялті тощо, які підлягають отриманню
374 «Розрахунки за претензіями»	ведеться облік розрахунків за претензіями, які пред'явлені постачальникам, підрядникам, транспортним організаціям, а також за пред'явленими їм та визнаними штрафами, пенею, неустойками
375 «Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків»	ведеться облік розрахунків за відшкодуванням підприємству завданих збитків у результаті нестач і втрат від псування цінностей, нестач грошових коштів, якщо винуватця виявлено
376 «Розрахунки за позиками членам кредитних спілок»	ведеться облік розрахунків за позиками членам кредитних спілок у кредитних спілках
377 «Розрахунки з іншими дебіторами»	ведеться облік розрахунків за іншими операціями, облік яких не відображається на інших субрахунках рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами», розрахунки за операціями, пов'язаними із здійсненням спільної діяльності (без створення юридичної особи), усі види розрахунків з працівниками (крім розрахунків з оплати праці та з підзвітними особами), інші розрахунки
378 «Розрахунки з державними цільовими фондами»	ведеться облік розрахунків з державними цільовими фондами, зокрема розрахунків з тимчасової непрацездатності тощо
379 «Розрахунки за операціями з деривативами»	ведеться облік розрахунків за операціями з деривативами. В кінці місяця субрахунок закривається шляхом списання сальдо у кореспонденції з рахунком доходів або інших витрат операційної діяльності

Для обліку розрахунків за виданими авансами під поставку матеріальних цінностей (виконання робіт, надання послуг), а також з оплати продукції та робіт, прийнятих замовником за частковою готовністю, Планом рахунків бухгалтерського обліку, передбачено субрахунок 371 «Розрахунки за авансами виданими» балансового рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами».

Видані постачальникам та підрядникам аванси відображаються ТОВ «Рассвет ЛТД» за дебетом рахунка 37 «Розрахунки з різними дебіторами» субрахунку 371 «Розрахунки за авансами виданими» і кредитом субрахунку 311 «Поточні рахунки в національній валюті».

За кредитом субрахунку 371 «Розрахунки за авансами виданими» і дебетом рахунка 631 «Розрахунки з національними постачальниками» відображаються сума заліку за одержані від постачальників товаро – матеріальні цінності або прийняті від підрядника повністю виконані роботи.

Авансові платежі постачальникам у ТОВ «Рассвет ЛТД» оформлюють платіжними дорученнями, в яких робиться посилання на укладений договір. Підтвердженням проведених платежів є вхідне Платіжне доручення в якому стоїть галка «Оплачено», а зарахування оформлюється довідкою бухгалтерії.

Слід зазначити, що протягом досліджуваного періоду ТОВ «Рассвет ЛТД» майже не здійснювала аванси.

За даними балансу ТОВ «Рассвет ЛТД» станом на 31 грудня 2018 р. на підприємстві існує дебіторська заборгованість за товари роботи послуги. Так як підприємство складає Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва заборгованість за виданими авансами відноситься в загальну суму ф. 1-м «Баланс» рядка 1125, нами було досліджено, що виникла заборгованість за виданими авансами у зв'язку з укладанням договору з будівельним підприємством МП «Мрія» Криничанського району Дніпропетровської області, на проведення ремонтних робіт адміністративної будівлі підприємства.

Розглянемо кореспонденцію рахунків на підприємстві, щодо розрахунків за виданими авансами наведені у таблиці 2.10.

З даних видно, що по дебету субрахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами» відображена сума невикористаного авансу - 12 тис. грн = 78 тис. грн. – 66 тис. грн. Разом з цим, на підприємстві відповідно укладених договорів постачання бензину від ТОВ «Влад» здійснюється за умови передоплати, тобто ТОВ «Рассвет ЛТД» за наданим рахунком ТОВ «Влад»

здійснює попередню оплату за отриманий в майбутньому бензин.

Таблиця 2.10

Журнал господарських операцій обліку за виданими авансами у ТОВ

«Рассвет ЛТД» за жовтень 2018 року

№ п/п	Первинний документ	Зміст господарських операцій	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
			Дебет	Кредит	
1.	Платіжне доручення № 121 від 01.10.18 р., виписка банку	Перераховано з поточного рахунка ТОВ «Золотий колос» аванс МП «Мрія» Криничанського району за ремонт адмінбудівлі підприємства відповідно договору № 25 від 01.10.17	371	311	78000,00
2.	Податкова накладна від 01.10.18 р	Відображено розрахунки за податковим кредитом	641	644	13000,00
3.	Акт виконаних робіт від 30.10.18 р.	Проведено залік вартості будівельних робіт за першим етапом: – на суму вартості робіт – на суму ПДВ	151 644	631 631	55000 11000
4.	Бухгалтерська довідка за жовтень 2018 р.	Зараховано частину авансу за виконані МП «Мрія» будівельні роботи.	631	371	66000

За допомогою програми 1С: «Бухгалтерія» за розділом «Розрахунки з контрагентами» на рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами» ведеться облік розрахунків за поточною дебіторською заборгованістю з різними дебіторами за авансами виданими, нарахованими доходами, за претензіями, за відшкодуванням завданих збитків, за позиками членів кредитних спілок та за іншими операціями.

Розглянемо кореспонденцію рахунків на підприємстві, щодо розрахунків за бензин з ТОВ «Влад» у таблиці 2.11.

Таким чином, по дебету рахунку 631 відображена сума авансу за бензин. Виданий аванс включаються у відповідний рядок Балансу (1125) відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до складання фінансової звітності».

Таблиця 2.11

Журнал господарських операцій обліку з постачальниками
ТОВ «Рассвет ЛТД» за грудень 2018 року (витяг)

№ п/п	Первинний документ	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
			Дебет	Кредит	
1	Платіжне доручення № 139 від 20.12.2018 р, виписка банку від 20.12.2018 р.	Перераховано з поточного рахунка ТОВ «Золотий колос» за 500 л бензину А92 ТОВ «Влад» відповідно договору № 28 від 20.12.18 та рахунку № 175 від 20.12.18 р.	631	311	12000
2	Податкова накладна від 20.12.2018 р.	Відображено розрахунки за податковим кредитом	641	644	2000
3	Накладна № 207 від 20.12.2018 р.	Отримано від ТОВ «Влад» 100 л. бензину А92	203	631	2400

Аналітичний облік здійснюється за кожним дебітором, за видами заборгованості, термінами її виникнення і погашення відповідно до кожного договору вид якого «з покупцем».

Бухгалтерський облік виданих підзвітних коштів у ТОВ «Рассвет ЛТД» ведуть на активно-пасивному субрахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами». По дебету відображають основні суми, видані під звіт з каси, а одержані за чеками – з рахунків в банках або грошовим переказом через органи зв'язку. По кредиту відображають суми, що підтверджуються відповідними звітами і документами, а також внесені до каси готівкою для погашення невикористаних авансів. Аналітичний облік ведеться в розрізі фізичних осіб, які одержали грошові кошти під звіт.

Сальдо на рахунку 372 вказує на залишки одержаних під звіт авансів, по яких ще не надано звіти. Кредитове сальдо відображає розмір перевитрат за авансовим звітом порівняно з сумою, одержаною під звіт. Надбавки, одержані замість добових, на субрахунку 372 не відображаються.

У господарсько-фінансовій діяльності ТОВ «Рассвет ЛТД» досить поширеними є операції, пов'язані з купівлею товарно-матеріальних цінностей, оплатою послуг за готівковий рахунок, поїздкою у відрядження

працівників, які потребують для їх здійснення витрачання готівкових грошових коштів підзвітними особами.

Слід зауважити, що працівники підприємства, які отримали готівкові грошові кошти на службове відрядження під звіт, як і такі, що не отримали їх, зобов'язані подати до бухгалтерії авансовий звіт про витрачені суми з додатком, в якому містяться відповідні виправдовуючі документи. Ними, з-поміж інших, можуть бути транспортні квитки, подорожні листи на службовий автомобіль, готельні рахунки, договори з підприємством, куди відправляють працівника, акт виконаних робіт або ж попереднє листування з контрагентом тощо.

Для оформлення авансових звітів для підзвітних осіб встановлені строки:

- на господарські потреби – наступного дня за днем видачі коштів під звіт;
- на відрядження – протягом трьох робочих днів з дня повернення з відрядження;
- на закупівлю сільськогосподарської продукції та заготівлю вторинної сировини (крім металобрухту) – не більше 10 робочих днів з дня видачі готівки під звіт.

Авансовий звіт про витрачені грошові кошти підзвітна особа зобов'язана заповнити за всіх варіантів видачі їй грошових коштів. При цьому потрібно враховувати законодавчо встановлені норми добових витрат.

Їх розмір для працівників підприємств всіх форм власності (крім державних службовців та працівників бюджетних організацій) у 2016-2019 роках наведено у табл. 2.12.

Якщо працівник під час перебування у відрядженні не здійснював жодних витрат, пов'язаних із такою поїздкою, і, як наслідок, відсутні первинні документи, то суму добових визначають згідно з наказом про відрядження.

Таблиця 2.12

Норми добових витрат на відрядження у 2016-2019 роках

Період відрядження	Відрядження в межах України	Відрядження за кордон
	Розмір добових	
	0,1 розміру мінімальної зарплати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року	за офіційним обмінним курсом гривні до євро, установленим НБУ
2016	275,60	80 євро (за офіційним обмінним курсом гривні до євро, установленим Національним банком України)
2017	320	
2018	372,30	
2019	417,30	

Записи у первинних документах ТОВ «Рассвет ЛТД» здійснюються тільки у темному кольорі чорнилом, пастою кулькових ручок, за допомогою принтерів, які забезпечують збереження цих записів протягом устанавленого строку зберігання документів та запобігають внесенню несанкціонованих і непомітних виправлень.

Керівником підприємства затверджений перелік осіб, які мають право підписувати первинні документи на здійснення господарської операції, пов'язаної з відпуском (витрачанням) грошових коштів і документів, товарно-матеріальних цінностей, нематеріальних активів та іншого майна. Вони несуть відповідальність за несвоєчасне складання первинних документів та недостовірність відображених у них даних.

Облік розрахунків з підзвітними особами ведеться на рахунку 372 «Розрахунки з підзвітними особами», кореспонденції яких наведено у (табл. 2.13)

Аналітичний облік розрахунків з підзвітними особами ведуть на ТОВ «Рассвет ЛТД» у Відомості 3.2. Відомість 3.2 призначена для аналітичного обліку поточної дебіторської заборгованості (з підзвітними особами, за авансами виданими, за претензіями, за відшкодуванням завданих збитків, за позиками членів кредитних спілок та за іншими операціями). Сальдо визначається за кожним дебітором і переноситься в графи 5 і 6 Відомості 3.2 на наступний місяць.

Таблиця 2.13

Кореспонденції рахунків з обліку розрахунків з підзвітними особами

№ п/п	Зміст господарських операцій	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	Видача грошей під звіт	372	30
2	Придбання через підзвітних осіб матеріальних цінностей	201, 203, 207, 22, 28	372
3	Суми, використані на відрядження, списуються на ті рахунки, з якими було пов'язано відрядження	92, 93	372
4	Видача під звіт експедитору чекових книжок	372	331
5	Перераховано гроші підзвітній особі в іншу місцевість	372	31
6	Внесення в касу невикористаного залишку підзвітних гр.	30	372
7	Утримання підзвітних сум із заробітної плати працівника	66	372
8	Суми, виплачені понад установлені норми граничних добових й оплата проїзду без подання документів з дозволу керівник	949	372
9	Придбання через підзвітних осіб необоротних і нематеріальних активів, які не вимагають монтажу	10, 11, 12, 15	372

Облік розрахунків за поточною дебіторською заборгованістю з іншими дебіторами ведеться на субрахунку 377 «Розрахунки з іншими дебіторами» синтетичного рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами»

На субрахунку 377 «Розрахунки з іншими дебіторами» ведеться облік розрахунків за іншими операціями, облік яких не відображається на інших субрахунках рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами», зокрема розрахунки за операціями, пов'язаними із здійсненням спільної діяльності (без створення юридичної особи), усі види розрахунків з працівниками (крім розрахунків з оплати праці та з підзвітними особами), інші розрахунки.

Аналітичний облік ведеться за кожним дебітором, за видами заборгованості, термінами її виникнення й погашення.

Розглянемо кореспонденцію рахунків на підприємстві, щодо обліку розрахунків з іншими дебіторами, які відображені у таблиці 2.14.

Заборгованість, яка відображається на цьому рахунку, включає в себе різні за своїм економічним змістом розрахунки з юридичними та фізичними особами. До категорії дебіторів, які відносяться до інших відносяться: розрахунки з дебіторами по різних наданим послугам, розрахунки по вивозу

сміття, розрахунки з дебіторами з оренди приміщення, розрахунки з дебіторами по комунальним послугам, розрахунки з дебіторами по експлуатаційним послугам.

Таблиця 2.14

Журнал господарських операцій обліку розрахунків з іншими дебіторами ТОВ «Рассвет ЛТД» за липень 2018 року

№ п/п	Первинний документ	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
			Дебет	Кредит	
1	Прибутковий касовий ордер	Внески Семенова В.В. в часткове погашення витрат на утримання дитини в оздоровчому таборі.	301	377	100
2	Прибутковий касовий ордер	Погашення Павленко С.С. раніше отриманої позики на будівництво	301	377	4000

В Балансі код рядочка 1155 «Інша поточна дебіторська заборгованість» відображаються заборгованість по дебету рахунків 372, 374-378. У ТОВ «Рассвет ЛТД» на 31.12.2018р. становила у розмірі 1303,2 тис. грн.

2.4 Напрями удосконалення обліку розрахунків з дебіторами на підприємстві

Від початку формування ринкових відносин в Україні і донині існує чимало актуальних нерозв'язаних питань, пов'язаних з обліком дебіторської заборгованості. Це відповідно обумовлює постійний перегляд нормативних актів і регламентуючих документів, вироблення нових шляхів удосконалення обліку розрахунків з дебіторами.

Облік та контроль розрахунків з дебіторами є одним з ключових завдань у вирішенні проблем, що виникають під час поточного управління підприємствами з позиції оптимального співвідношення між ліквідністю та

прибутковістю.

За результатами проведеного дослідження розрахунків з дебіторами ТОВ «Рассвет ЛТД» запропоновано такі заходи, щодо покращення стану дебіторської заборгованості та надано наступні пропозиції:

- своєчасно здійснювати контроль за дебіторською заборгованістю;
- знаходити можливості збільшення кількості замовників з метою зменшення масштабу ризику не оплати;
- контролювати стан розрахунків за простроченими заборгованостями.

В умовах інфляції будь-яка відстрочка платежу призводить до того, що підприємство реально одержує лише частину вартості виконаних робіт. Тому необхідно розширити систему авансових платежів та своєчасно виявляти недопустимі види дебіторської заборгованості, до яких, в першу чергу, прострочена заборгованість покупців понад три місяці, прострочена заборгованість по платежам до бюджету, позабюджетних фондів.

У зв'язку з цим особливої уваги потребує порядок списання простроченої дебіторської заборгованості, оскільки існує прямий взаємозв'язок між списанням такої заборгованості і формуванням оподаткованої бази податком на прибуток. Правильне і своєчасне списання дебіторської заборгованості відіграє важливу роль при формуванні фінансових результатів діяльності підприємства.

Політика у ТОВ «Рассвет ЛТД», щодо дебіторської заборгованості повинна бути побудована таким чином, щоб не допустити випадків несплати заборгованості покупцями з одного боку, а з іншого – залучити нових покупців. Залучення нових покупців можливе шляхом впровадження знижок, збільшення строків сплати тощо.

Враховуючи те що, ТОВ «Рассвет ЛТД» залежить від своїх дебіторів. Вони в значній мірі впливають на результати господарської діяльності підприємства.

В ТОВ «Рассвет ЛТД» рекомендується здійснювати аналіз дебіторської заборгованості за строками непогашення та документально оформляти

результати такого аналізу. В такому випадку у підприємства будуть підстави для нарахування або не нарахування резерву сумнівних боргів. На сьогоднішній день безнадійна заборгованість в Україні посідає досить вагоме місце у складі всієї заборгованості.

У зв'язку з цим особливої уваги потребує порядок списання простроченої дебіторської заборгованості, оскільки існує прямий взаємозв'язок між списанням такої заборгованості і формуванням оподаткованої бази податком на прибуток. Правильне і своєчасне списання дебіторської заборгованості відіграє важливу роль при формуванні фінансових результатів діяльності ТОВ «Рассвет ЛТД».

Рішення про створення резерву сумнівних боргів повинно готуватись комісією підприємства за участю бухгалтерії та затверджуватись керівником підприємства. Вважаємо, що в рішенні про створення резерву сумнівних боргів повинно відображатися наступні відомості: дату та причину виникнення заборгованості, строк її погашення (векселів, застав, договорів страхування), дату подання позовної заяви до суду (арбітражного суду) про стягнення заборгованості з покупця (замовника), номер та дату платіжного доручення про перерахування мита.

Резерви сумнівних боргів дозволяється створювати тільки за результатами інвентаризації дебіторської заборгованості в кінці року, в той час як сумнівні борги виникають в ході торгових операцій протягом року. Тому, розрахувати резерв сумнівних боргів доцільно перед складанням звітності, а використовуватися він буде протягом звітного року при потребі або безпосередньо перед складанням звітності.

Списання боргу на збиток внаслідок неплатоспроможності боржника не є анулюванням заборгованості. Ця заборгованість повинна відображатися на позабалансових рахунках з метою контролю за можливістю стягнення у випадку зміни майнового стану боржника. Термін, на який заборгованість повинна обліковуватись на позабалансовому рахунку, встановлюють в три, в п'ять років з моменту списання. Зазначений термін повинен обиратися

підприємством самостійно, але не менше трьох років з моменту списання заборгованості з балансу.

Для того, щоб списати безнадійну заборгованість, необхідно правильно документально оформити дану операцію. Дебіторська заборгованість, по якій закінчився строк позовної давності, списується за рішенням керівника підприємства. Законодавством не передбачена конкретна форма такого рішення. При використанні довільної форми, пропонуємо наступні обов'язкові реквізити:

- повна назва підприємства-дебітора із зазначенням його ідентифікаційного та індивідуального податкового коду, дати і причини виникнення заборгованості;

- повний перелік первинних документів, що підтверджують даний факт;

- дата прийняття рішення з обов'язковим зазначенням того, що ця заборгованість повинна обліковуватись не менше трьох років поза балансом (а можна і більше) з часу такого списання для нагляду за можливістю її справляння у випадку зміни майнового стану дебітора;

- підпис керівника і головного бухгалтера;

- печатка підприємства, установи.

З метою деталізації вимог щодо облікового забезпечення управління дебіторською заборгованістю на підприємстві доцільно розробити «Стандарт управлінського обліку дебіторської заборгованості», який є прерогативою керівництва підприємства.

Крім того, пропонуємо внести до діючого Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу і господарських операцій № 291 такі зміни: назву субрахунку 363 «Розрахунки з учасниками ПФГ» надати як «Розрахунки з учасниками об'єднань підприємств» та додати йому коротку характеристику наступної редакції: «за дебетом субрахунка відображається збільшення заборгованості підприємства, яке входить до об'єднання підприємств, а за кредитом – його зменшення в результаті погашення або

взаємозаліку». Це уможливить застосування цього субрахунку для підприємств інших видів економічної діяльності. З метою коректного відображення дебіторської заборгованості, що виникає між контрагентами різних галузей економіки доцільно доповнити діючий План рахунків субрахунками першого порядку (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

Доповнення до рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»

Код рахунку	Назва субрахунку	Код субрахунку	Назва субрахунку
36	Розрахунки з покупцями і замовниками		...
		364	Розрахунки з вітчизняними замовниками
		365	Розрахунки з іноземними замовниками

Далі пропонуємо доповнити характеристику субрахунку 374 і викласти її в такій редакції: «Субрахунок призначено для ведення обліку розрахунків за претензіями, які пред'явлені постачальникам, підрядникам, а також дебіторам підприємства за пред'явленими їм та визнаними штрафами, пенею, неустойками».

Обґрунтовано доповнення Плану рахунків субрахунком 378 «Розрахунки з аутсорсингу», з наданням йому такої характеристики: «Субрахунок призначено для обліку дебіторської заборгованості, керування якою можливо передати компанії-аутсорсеру (факторинг, форфейтинг, цесія) (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

Доповнення до рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами»

Код субрахунку	Назва субрахунку	Код субрахунку	Назва рахунку
378	Розрахунки з аутсорсингу	378.1	Факторинг
		378.2	Форфейтинг
		378.3	Цесія

Вказане доповнення виокремить розрахунки з аутсорсингу з іншої

дебіторської заборгованості, додасть прозорості практичній діяльності.

Одночасно з трансформацією стану дебіторської заборгованості під час передання боргових прав аутсорсеру відбувається зміна джерела отримання економічної вигоди. Таким чином, відшкодування, що очікується отримати за передання прав вимоги повернення дебіторської заборгованості іншому контрагенту, відобразатиметься у складі доходів від реалізації інших оборотних активів (субрахунок 712). Застосування запропонованих субрахунків дозволить забезпечити коректність відображення операцій з передання права власності на керування дебіторською заборгованістю аутсорсеру.

Визнання доходу відбувається шляхом передання прав власності на об'єкт іншому контрагенту, що логічно і методологічно мотивує списання його собівартості зі складу активів балансу підприємства. Досліджено, що обмеження застосування субрахунку 943 «Собівартість реалізованих виробничих запасів» тільки для реалізації виробничих запасів звужує можливості відображення реалізації інших оборотних активів на даному субрахунку.

Таким чином, з метою розширення інформативності субрахунку 943 «Собівартість реалізованих виробничих запасів» пропонуємо змінити його назву на «Собівартість реалізованих інших оборотних активів» з внесенням відповідних корегувань до Інструкції про використання Плану рахунків щодо його застосування. Це розширить можливості застосування вказаного субрахунку для характерних витрат.

Ураховуючи запропоновані удосконалення, відобразимо методика обліку заходів з аутсорсингу дебіторської заборгованості (табл. 2.17).

Данна методика підкреслює доцільність виділення дебіторської заборгованості з аутсорсингу зі складу іншої дебіторської заборгованості, що дозволить відстеження змін її стану та зацікавить суб'єкти в підвищенні ліквідності активів.

Таблиця 2.17

Кореспонденція рахунків з відображення аутсорсингу дебіторської заборгованості підприємства

Зміст господарської операції	Документальне підтвердження	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
Відображення реалізації товарів			
1. Визнано дохід від реалізації товарів	Накладна на відпуск товарів	361	702
2. Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ	Податкова накладна	702	641
3. Списано собівартість реалізованих товарів	Товарний звіт	902	281
Відображення передання аутсорсеру дебіторської заборгованості			
4. Оформлено передання дебіторської заборгованості аутсорсеру	Реєстр відступних вимог	378	712
5. Списано балансову вартість дебіторської заборгованості	Реєстр дебіторів	943	361
6. Отримано оплату від компанії-аутсорсера	Виписка банку	311	378
7. Нараховано винагороду аутсорсеру	Договір	92	685
8. Відображено податковий кредит з ПДВ	Податкова накладна	641	685
9. Сплачено винагороду аутсорсеру:			311,
– грошовими коштами;	Виписка банку,	685	301
– шляхом утримання з суми переданих прав	ВКО, договір	685	378

Крім того, пропонуємо змінити назву рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» на «Резерв витрат на сумнівні і безнадійні борги» і ввести два субрахунки 381 «Резерв витрат на сумнівні і безнадійні борги покупців і замовників за відвантажені товари, (виконані роботи, надані послуги); 382 «Резерв витрат на сумнівні і безнадійні борги іншої дебіторської заборгованості». Це конкретизує призначення рахунку і забезпечує прозорість його практичного використання у діяльності ТОВ «Рассвет ЛТД».

Політика управління обліком дебіторської заборгованості являє собою частину загальної політики управління оборотними активами та маркетингової політики підприємства, спрямованої на розширення обсягу реалізації продукції і яка полягає у оптимізації загального розміру цієї заборгованості та своєчасною її індексацією.

Але, основною умовою ефективного обліку дебіторської заборгованості виступає дотримання граничних обсягів дебіторської заборгованості та термінів її погашення. Але якщо перший чинник знаходиться в межах

компетенції підприємства-виробника продукції, то другий часто напряму від нього не залежить. Єдиним способом забезпечення дотримання умов договорів виступає попередній аналіз кожного дебітора. Важливу роль в управлінні дебіторською заборгованістю відіграють планування, організація та контроль роботи з дебіторами.

Так, для утримання каналів товароруху підприємство вимушене реалізувати продукцію із відстрочкою платежів (до 21 дня), що вимагає розроблення спеціальної фінансової політики, яка б забезпечила ефективність таких дій підприємства без втрати ним фінансової стійкості та своєчасного виконання зобов'язань перед постачальниками.

Головним бухгалтером підприємства проводиться певна робота по визначенню достовірності сум заборгованості покупців за товари, роботи, послуги, зокрема звіряння дебіторської і кредиторської заборгованості шляхом проведення періодичної зустрічної звірки з контрагентами.

Основними методами впливу на дебіторів виступають переговори з боржниками, припинення відвантаження продукції, зміна раніше обумовлених в договорі умов оплати за продукцію, застосування штрафних санкцій у вигляді нарахування пені або вирішення проблем через судові органи.

Для зменшення ризику неплатежів при використанні комерційного кредиту підприємство повинно прискіпливо проводити аналіз учасників каналів товароруху з точки зору кредитоспроможності, використовувати інструменти фондового ринку для погашення дебіторської заборгованості, орієнтуючись на використання факторингу, здійснення страхування окремих угод купівлі-продажу.

Слід зазначити, що в облікової політиці ТОВ «Рассвет ЛТД» у відношенні обліку дебіторської заборгованості способи документування розкриваються наступним чином:

– наводиться перелік документів, що виробляються на бланках, розроблених підприємством, а безпосередньо форми бланків затверджується

у додатках;

– затверджується список осіб, які мають право підписувати первинні документи, а також можливі підстави для використання факсів, печаток та штампів підприємства;

– затверджуються способи захисту інформації та зберігання електронних документів.

Рекомендовано підприємству використання розробленого зведеного розпорядчого документу «Реєстр документів до сплати», таблиця 2.18.

Таблиць 2.18

Реєстр документів до сплати ТОВ «Рассвет ЛТД» на 15 грудня 2018р.

№	Кому платити	№ і дата документу	За що платити	Сума, грн.

З метою надання якісної бухгалтерської інформації про заборгованість підприємства, користувачам для прийняття рішень, можна запропонувати оптимізаційну форму бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, для якої властиві:

а) наявність єдиного підходу до обліку дебіторської заборгованості зумовленого такими його перевагами, як:

- 1) можливість проведення порівняльного аналізу і загального оцінювання дебіторської заборгованості;
- 2) пов'язаність суб'єктів обліку (будь-яке підприємство може бути у ролі дебітора);

б) високоякісний облік довгострокової дебіторської заборгованості, зумовлений:

- 1) наявністю розробки єдиного підходу до реєстрації та обліку довгострокової дебіторської заборгованості в системі синтетичних рахунків;
- 2) веденням аналітичного обліку за кожним видом

довгострокової дебіторської заборгованості в розроблених відомостях аналітичного обліку;

- 3) узагальненням та накопичуванням аналітичної інформації про довгострокову дебіторську заборгованість.

Комплекс вищезазначених заходів дозволить раціонально організувати розрахунки з покупцями і замовниками, і ефективніше використовувати наявні фінансові ресурси підприємства.

3 АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ТОВ «РАССВЕТ ЛТД»

3.1 Загальний та факторний аналіз дебіторської заборгованості на підприємстві

Щоб забезпечити підприємству можливість вижити в умовах бізнесу, керівничому персоналу підприємства необхідно перш за все вміти реально оцінювати фінансовий стан як свого підприємства, так і конкурентів. Фінансовий стан – це найважливіша характеристика економічної діяльності підприємства, вона визначає конкурентоспроможність, потенціал у діловому співробітництві, оцінює, у якій мірі гарантовані економічні інтереси самого підприємства та його партнерів у фінансовому та виробничому відношенні.

Фінансовий стан підприємства – це ступінь забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями. У фінансовому стані знаходять відображення у вартісній формі загальні результати роботи підприємства, в тому числі і роботи з управління фінансовими ресурсами, тобто фінансової роботи.

Найбільш зримо фінансовий стан підприємства визначається такими елементами його економічної діяльності, як: прибутковість, наявність власних фінансових ресурсів, платоспроможність, ліквідність тощо. І, якщо підприємство досягає у цих напрямках необхідних параметрів, то фінансовий стан такого підприємства стає стійким.

Однак слід зауважити, що в практиці роботи підприємств основним є не фіксація того, що сталося, а, перш за все, передбачення фінансової ситуації, яка може статися в найближчий період. А тому аналізу дебіторської

заборгованості, як одному з основних майбутніх джерел поповнення грошових коштів підприємства, повинна приділятися досить серйозна увага.

Значення аналізу дебіторської заборгованості особливо зростає в період інфляції, коли іммобілізація власних оборотних активів стає дуже не вигідною.

Джерело аналізу дебіторської заборгованості – баланс підприємства; для внутрішнього аналізу застосовуються також дані аналітичного обліку.

У найзагальнішому вигляді зміни в обсязі дебіторської заборгованості за звітний період можуть бути охарактеризовані даними горизонтального та вертикального аналізу балансу. Даючи оцінку фінансового стану підприємства доцільно вивчити динаміку, склад, структуру, причини, строки існування і давності створення дебіторської заборгованості.

Аналізуючи дебіторську заборгованість підприємства, необхідно зосередити увагу на найбільш давніх боргах. З цією метою складемо аналітичну таблицю, яка дозволить простежити динаміку складу і структури дебіторської заборгованості підприємства у 2018 році (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Динаміка складу і структури дебіторської заборгованості ТОВ «Рассвет ЛТД» у 2018 р. (тис. грн)

Показники	На початок 2018 р.	Питома вага, %	На кінець 2018 р.	Питома вага, %	Абсолютне відхилення, +/-	Відносне відхилення, %
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги: первісна вартість	309067	-	395481	-	86414	127,96
чиста реалізаційна вартість	309067	76,23	395481	78,55	86414	127,96
резерв сумнівних боргів	0	0,00	0	0,00	0	
Дебіторська заборгованість за рахунками:	34681	-	32094	-	-2587	92,54
за бюджетом	2119	0,52	4171	0,83	2052	196,84
за виданими авансами	32562	8,03	27923	5,55	-4639	85,75
з нарахованих доходів	0	0,00	0	0,00	0	
із внутрішніх розрахунків	0	0,00	0	0,00	0	
Інша поточна дебіторська заборгованість	61710	15,22	75922	15,08	14212	123,03
разом	405458	100	503497	100	98039	124,18

Дані табл. 3.1 показують, що за 2018 рік дебіторська заборгованість зросла на 98039 тис. грн., що склало 124,18 % у порівнянні з початком року. Найбільша її сума визначається за статтею «За товари, роботи і послуги». Сума за даною статтею балансу на кінець 2018 року збільшилась на 86414 тис. грн. (або на 27,96 %). За статтею «Інша поточна дебіторська заборгованість» перевищення заборгованості становило 14212 тис. грн. (23,03 %). Зазначимо, що на початок року сума дебіторської заборгованості за розрахунками за бюджетом становила 2119 тис. грн., а на кінець року заборгованість за бюджетом була 4171 тис. грн., тобто зросла на 96,84 %. Декілька зменшилася сума заборгованості за розрахунками за виданими авансами – 85,75 % до минулого року.

Найбільшу питому вагу у структурі дебіторської заборгованості має чиста реалізаційна вартість. Вона склала на початок року 76,23 %, на кінець – 78,55 %. Зростання її питомої ваги у структурі пояснюється зменшенням заборгованості питомої ваги за виданими авансами на 2,48 % (8,03-5,55).

Особливу увагу в процесі аналізу дебіторської заборгованості ТОВ «Рассвет ЛТД» потрібно приділити статті «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги», яка має найбільшу питому вагу в загальній сумі дебіторської заборгованості. Згідно з національними стандартами бухгалтерського обліку ця дебіторська заборгованість відображається в балансі за чистою реалізаційною вартістю, тобто як сума дебіторської заборгованості за мінусом сумнівних та безнадійних боргів. У 2018 році таких боргів списано на суму 420 тис. грн. (див. Примітки, код рядка 951), що негативно вплинуло на величину прибутку підприємства

За даними Приміток до фінансової звітності складається така аналітична таблиця, за якою аналізується стан дебіторської заборгованості за часом виникнення (табл. 3.2).

Слід зауважити, що регулярне ведення такої аналітичної таблиці, але краще з іншим часом виникнення: від одного до трьох місяців, від трьох до шести місяців, від шести місяців до року, понад один рік – дасть змогу

бухгалтеру оперативно аналізувати дебіторську заборгованість за даними внутрішньої звітності підприємства.

Таблиця 3.2

Динаміка стану дебіторської заборгованості ТОВ «Рассвет ЛТД» за часом виникнення протягом 2018 р.

Показник дебіторської заборгованості	Усього на кінець звітного періоду	у т. ч., за часом виникнення		
		до 12 місяців	від 12 до 18 місяців	від 18 до 36 місяців
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, тис. грн.	395481	373274	7	22200
Питома вага, %	83,894	79,184	0,001	4,709
Інша дебіторська заборгованість, тис. грн.	75922	75900	0	22
Питома вага, %	16,106	16,101	0,000	0,005

Дані таблиці 3.2 показують, що за часом виникнення найбільша питома вага дебіторської заборгованості припадає на період до 12 місяців. Вона складає 79,184 % за заборгованістю за товари, роботи, послуги; 16,101 % – інша дебіторська заборгованість.

Для оцінки стану дебіторської заборгованості важливо оцінити ймовірність виникнення та розмір безнадійних боргів. Зазначений аналіз можна здійснити за допомогою таблиці оцінки реального стану дебіторської заборгованості підприємства. На основі ранжирування дебіторської заборгованості за термінами її виникнення та статистичних розрахунків імовірності безнадійних боргів для кожної вікової групи визначають суму безнадійних боргів.

Дебіторській заборгованості кожної вікової групи відповідає певний відсоток безнадійних боргів. Із зростанням строків виникнення дебіторської заборгованості цей відсоток зростає. Підприємство може використовувати для такого аналізу власні статистичні розрахунки ймовірності виникнення безнадійних боргів або застосовувати запропоновану стандартну шкалу розрахунків: для дебіторської заборгованості з терміном виникнення до 30 днів імовірність безнадійних боргів становить 5%, 30-60 днів -10%, 60-90

днів -15%, 90-120 днів - 20%, 120-150 днів - 50%, 150-180 днів - 75%, 180-360 днів - 80%, понад 360 днів - 95%.

Отже, маємо за даними (табл. 3.2) велику ймовірність неповернення боргів ТОВ «Рассвет ЛТД» у 2018 році, яка орієнтовно перевищує 80 % та складає 471403 тис. грн. (395481 + 75922). Однак – це є припущенням; слід проаналізувати договірні зобов'язання сторін та вивчити причини становища, що склалося.

Зрозуміло, що аналіз буде точнішим, якщо застосувати власну відсоткову шкалу, оскільки в такому разі буде враховано галузеву специфіку операційного циклу та розрахунків підприємства. Але для її розроблення потрібні дані про розміри простроченої дебіторської заборгованості за ряд років та аналіз частки безнадійних боргів, який на підприємстві не ведеться.

Визначення ймовірності безнадійних боргів та розрахунок на цій основі реальної величини дебіторської заборгованості дасть можливість ТОВ «Рассвет ЛТД» проаналізувати перспективи інкасації дебіторської заборгованості в майбутніх періодах, а отже, керівництво зможе оцінити розмір резерву за безнадійними боргами, який підприємству доцільно буде сформувати на наступні періоди.

В процесі аналізу доцільно розглянути склад простроченої дебіторської заборгованості і середній «вік» простроченої (сумнівної, безнадійної) дебіторської заборгованості.

За звітністю ТОВ «Рассвет ЛТД» коефіцієнт прострочення дебіторської заборгованості дорівнює: $471403/503497=0,94$. Для характеристики цієї частини дебіторської (сумнівної, безнадійної) заборгованості підприємства також використовується такий показник, як середній «вік» простроченої дебіторської заборгованості.

Розрахуємо середній «вік» простроченої дебіторської заборгованості ТОВ «Рассвет ЛТД» у 2018 р.: $(405458+503497) / 2 / (610440/365) = 271,7$ (днів). Це є негативним для базового підприємства, але для висновків потребує порівняння коефіцієнта та «середнього віку» прострочування з

минулими періодами щодо позитивних або негативних змін.

Розглядаючи питання аналізу дебіторської заборгованості (розрахунку з покупцями й замовниками), слід ознайомитися з одним із методів розрахунку з покупцями, що широко використовується в країнах з розвинутими ринковими відносинами, – методом надання знижок за дострокової оплати. Відомо, що за умов інфляції будь-яка відстрочка платежу призводить до того, що підприємство-виробник реально одержує лише частину вартості реалізованої продукції. Тому підприємству інколи вигідніше зробити знижку на реалізований товар за умови швидкої оплати рахунка (наприклад, у десятиденний строк), ніж втратити більшу суму в результаті інфляції.

Відомо, що управління є ефективним, якщо у підсумку вигоди будуть перевищувати витрати. Багаторічний досвід соціально-економічного розвитку розвинутих країн переконливо довів неможливість успішного функціонування підприємства без правильної організації управління дебіторською заборгованістю.

Дебіторська заборгованість здатна активно впливати на об'єм і структуру грошової маси, платіжного обороту, швидкість обігу коштів. Різне збільшення дебіторської заборгованості і її частки в поточних активах може свідчити про необачну кредитну політику підприємства стосовно покупців або про збільшення обсягу продажів, або неплатоспроможність і банкрутство частини покупців. З іншого боку, підприємство може скоротити відвантаження продукції, тоді рахунки дебіторів зменшаться.

Довготривале неповернення дебіторської заборгованості викликає дефіцит грошових ресурсів, що відповідно здатне знизити фінансову активність підприємства.

За таких умов виникає необхідність оцінки ефективності використання заборгованостей на підприємстві, яка базується на вивченні показників, що характеризують співвідношення результатів до витрат або ресурсів.

Ефективність процесу управління дебіторською заборгованістю варто

розглядати як ситуацію, за якої її розмір, склад і співвідношення забезпечують оптимізацію розмірів витрат, прибутку й вільних коштів з урахуванням пріоритетів та базових цілей розвитку підприємства. Якщо ліквідність балансу підприємства визначається складом активів і їх співвідношенням з пасивами, то ліквідність заборгованості визначається, головним чином, швидкістю й строками її оборотності. Ці показники оцінки відносять до групи показників, що характеризують ефективність використання і управління цими об'єктами.

Систему показників щодо оцінки ефективності управління дебіторською заборгованістю нами наведено у 1 розділі підрозділ 1.3.

Система показників щодо оцінки ефективності управління дебіторською заборгованістю складається, по-перше, із показників швидкості та тривалості обороту загальної суми та окремих видів дебіторської заборгованостей. Ці показники, з одного боку, характеризують швидкість руху дебіторської заборгованості, тобто визначають скільки разів за період дебіторська заборгованість формується та повертається підприємству, з іншого боку, визначають середню кількість днів, необхідних для повернення дебіторської заборгованості.

У процесі систематизації показників оборотності дебіторської заборгованості потрібно звернути особливу увагу на сукупний розмір дебіторської та кредиторської заборгованостей, а також на товарну та комерційну складові, оскільки саме вони обслуговують основну діяльність підприємств і їх значення на підприємствах найвищі. Товарна складова заборгованостей пов'язана із відносинами купівлі-продажу продукції, товарів, робіт, послуг товарного характеру. Вона виникає в процесі комерційної операційної діяльності.

Комерційна дебіторська заборгованість – це заборгованість за комерційними операціями, яка включає в себе товарну дебіторську заборгованість, векселі отримані та видані аванси. Для розрахунку швидкості обороту дебіторської заборгованості її розмір зіставляється із чистим

доходом за період або за один день, а для кредиторської заборгованості використовуються, відповідно, показники собівартості. За відсутності готівкових продажів і закупок сума чистого доходу й собівартості продажу відображає повною мірою розмір обороту відповідних заборгованостей.

Таблиця 3.3

Розрахунок показників швидкості обороту дебіторської заборгованості
ТОВ «Рассвет ЛТД»

Показник	Значення
Обдз = ЧД / ДЗс	550533 / 503497 = 1,09 - звітний період 541161 / 405458 = 1,33 - попередній період
Обдзк = ЧД / ДЗкс	550533 / (395481+27923) =1,30 - звітний період 541161 / (309067+32562) =1,58 - попередній період
Обдзт = ЧД / ДЗтс	550533 / 395481 = 1,39 - звітний період 541161 / 309067 = 1,75 - попередній період

Результати розрахунку показників швидкості обороту дебіторської заборгованості для аналізу зведемо до таблиці (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Динаміка показників швидкості обороту дебіторської заборгованості
ТОВ «Рассвет ЛТД» за 2017-2018 рр.

Показник швидкості:	2017 р.	2018 р.	Абсолютне відхилення, +/-	Відносне відхилення, %
загальної дебіторської заборгованості	1,33	1,09	-0,24	81,95
комерційної дебіторської заборгованості	1,58	1,30	-0,28	82,28
товарної дебіторської заборгованості	1,75	1,39	-0,36	79,43

За даними розрахункової та аналітичної таблиці бачимо, що швидкість руху величини дебіторської заборгованості зменшилася за всіма показниками швидкості: по загальній величині заборгованості – на 18,5 % (100-81,95), комерційній – на 17,72 %, товарній – 20,57 %, що негативно характеризує управління дебіторською заборгованістю.

Розрахунки показників тривалості одного обороту дебіторської

заборгованості у 2018 році зведемо до табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Розрахунки показників тривалості одного обороту дебіторської заборгованості ТОВ «Рассвет ЛТД»

Показник	Значення
– середня тривалість одного обороту дебіторської заборгованості за рік, днів	$((503497 + 405458) / 2 / 550533) \times 365 = 301,3$
– середня тривалість одного обороту комерційної дебіторської заборгованості за рік, днів	$((395481 + 27923 + 309067 + 32562) / 2 / 550533) \times 365 = 253,6$
– середня тривалість одного обороту товарної дебіторської заборгованості за рік, днів	$((395481 + 309067) / 2 / 550533) \times 365 = 233,6$
– середня тривалість одного обороту кредиторської заборгованості за рік, днів	$((129970 + 196601) / 2 / 350021) \times 365 = 170,3$

Порівняємо тривалість періодів оборотності дебіторської та кредиторської заборгованостей. Як бачимо, $T_{дз} > T_{кз}$ ($301,3 > 170,3$) – період оборотності дебіторської заборгованості помітно перевищує аналогічний показник кредиторської заборгованості, тому на підприємстві ТОВ «Рассвет ЛТД» можуть виникнути складнощі у здійсненні поточних платежів.

Важливою характеристикою ефективності управління дебіторською заборгованістю є її тривалість фінансового та операційного циклів, які відстежують погодженість їх оборотів. Їх загальна тривалість і структура пов'язані зі специфікою роботи підприємства, зокрема, із технологічними особливостями і сформованими традиціями в роботі з постачальниками та споживачами. При цьому фінансовий цикл визначається на основі операційного циклу, а його тривалість показує, на який термін слід вкладати кошти у власний оборотний (робочий) капітал. Прискорення оборотності запасів і дебіторської заборгованості сприяють скороченню потреби в ньому.

Розрахунок показників тривалості операційного й фінансового циклу дебіторської заборгованості виконується за формулами, наведеними у табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Розрахунки показників тривалості операційного й фінансового циклів
дебіторської заборгованості

Показник	Значення
$T_{оц} = T_{тз} + T_{дз}$	$T_{оц}$ – тривалість операційного циклу; $T_{тз}$ – середня тривалість обороту запасів
$T_{фц} = T_{тз} + T_{дз} - T_{кз}$	$T_{фц}$ – тривалість фінансового циклу

Але ця система показників не є вичерпною. Вона не враховує участь заборгованостей у формуванні такого важливого результативного показника, як прибуток. Для цього потрібний факторний аналіз – важливий етап аналізу дебіторської заборгованості, спрямований на кількісну оцінку впливу різноманітних чинників на рівень дебіторської заборгованості. В його основі лежить використання методичного прийому, який дозволить виділити вплив кожного чинника на зміну результативного показника.

У залежності від виду аналітичної моделі факторний аналіз виконується різними методами. Виконаємо факторний аналіз впливу дебіторської заборгованості на чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та прибуток. Для цього використаємо дані аналітичної табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Аналітичні дані факторного аналізу впливу дебіторської заборгованості
на прибутковість ТОВ «Рассвет ЛТД» у 2018 р.

Показники	Початок 2018 р.	Кінець 2018 р.	Відхилення, +, -	Темп приросту, %
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	541161	550161	9000	1,66
Валовий прибуток, тис. грн.	240927	200512	-40415	-16,77
Дебіторська заборгованість на початок та кінець періоду, тис. грн.	405458	503497	98039	24,18

У результаті такого аналізу виявлено, що ТОВ «Рассвет ЛТД»

недоотримало 89039 тис. грн. чистого доходу у 2018 р. Тобто чистий дохід від реалізації повинен бути 639200 тис. грн. (541161 + 98039), але на кінець року він фактично склав 550161 тис. грн. Але при своєчасному поверненні дебіторської заборгованості покупцями (замовниками) ця сума може збільшити чистий дохід від реалізації продукції у 2018 р. Аналогічно це відобразилося й на величині валового прибутку підприємства, яка могла б складати +57624 тис. грн.

Отже дані, отримані в результаті оцінки ефективності управління дебіторською заборгованістю ТОВ «Рассвет ЛТД» свідчать не на користь підприємства. На підприємстві потрібно більше приділяти увагу аналізу дебіторської заборгованості та шукати шляхи її зниження. До таких шляхів належать наступні:

- здійснення попередньої перевірки клієнтів щодо можливості своєчасного погашення ними заборгованості;
- формування рейтингу кредитоспроможності клієнтів і відмова від подальшої співпраці з клієнтами, з низьким кредитним рейтингом. При формуванні рейтингу потрібно врахувати такі чинники як загальний термін співробітництва із клієнтом, середньомісячний обсяг продажів або вартість наданих послуг, швидкість обороту дебіторської заборгованості клієнта, суми й терміни простроченої дебіторської заборгованості, оцінка важливості клієнта для організації;
- визначення критеріїв надання та граничний розмір товарного кредиту, терміни відстрочення повернення боргу, розмір та порядок надання знижок;
- розроблення плану заходів по роботі з кожним клієнтом з визначенням термінів, відповідальних, оцінки витрат, а також отриманого ефекту;
- проведення реальної оцінки вартості й швидкості обороту дебіторської заборгованості;
- внесення інформації щодо запланованих сум погашення дебіторської

заборгованості до фінансового плану підприємства і здійснення контролю за його виконанням.

Таким чином, такі заходи щодо управління дебіторською заборгованістю сприятимуть зниженню ступеня ризику недержання грошових коштів від боржників, що, в свою чергу, безпосередньо сприятиме підвищенню рівня прибутковості виробничо-господарської діяльності.

3.2 Напрями оптимізації дебіторської заборгованості на підприємстві

При проведенні такого аналізу ТОВ «Рассвет ЛТД» потрібно враховувати специфіку підприємств і організацій, сезонність їх роботи, зв'язки з покупцями та постачальниками тощо. Варто також зважати на принцип «Вимагай оплати якомога швидше та оплачуй якомога пізніше», який дозволяє довший період володіти певними активами й отримувати від них вигоду. Крім цього наявність великих обсягів дебіторської заборгованості, як вірно говорить Ф.Ф. Бутинець, спричиняє низьку платоспроможність підприємства. Відзначимо, що значна сума кредиторської заборгованості не завжди є негативним явищем; зокрема, коли підприємство володіє такою кількістю високоліквідних активів, при погашенні заборгованості ними це суттєво не вплине на подальшу його діяльність.

Таким чином, можна сказати, що саме політика управління дебіторською заборгованістю ТОВ «Рассвет ЛТД», яка представляє собою частину загальної політики управління оборотними активами і маркетингової політики підприємства, спрямованої на розширення обсягів реалізації продукції, визначає ефективність роботи підприємства.

На етапі формування стандартів оцінки покупців та диференціація умов надання кредиту визначається рівень кредитного ризику, на який підприємство готове піти в процесі надання покупцям товарного кредиту.

Формування системи стандартів оцінки покупців включає наступні елементи:

- визначення системи характеристик, що оцінюють кредитоспроможність окремих груп покупців;

- формування та експертиза інформаційної бази проведення оцінки кредитоспроможності покупців: має за мету забезпечити достовірність проведення такої оцінки. Інформаційна база складається із даних, що отримані від покупця; даних, що формуються із внутрішніх джерел (якщо угоди з покупцем носять постійний характер);

- інформації, що формується із зовнішніх джерел (комерційного банку, що обслуговує покупця, інших його партнерів). Експертиза отриманої інформації здійснюється шляхом логічної її перевірки, в процесі проведення переговорів з покупцями та інше.

- вибір методів оцінки окремих характеристик кредитоспроможності покупців (статистичний, нормативний, експертний та інші);

- групування покупців продукції за рівнем кредитоспроможності передбачає виділення різних категорій;

- диференціація кредитних умов у відповідності з рівнем кредитоспроможності покупців разом з розміром кредитного ліміту: може здійснюватися за такими параметрами, як строк надання кредиту, необхідність страхування кредиту за рахунок покупців, форми штрафних санкцій та інше.

У загальному заходи з інкасації дебіторської заборгованості можемо представити у вигляді таблиці 3.8.

Рефінансування дебіторської заборгованості передбачає швидке переведення її в інші форми оборотних активів підприємства: грошові кошти та високоліквідні короткострокові цінні папери. Основними формами рефінансування дебіторської заборгованості є:

- факторинг;
- облік векселів, виданих покупцями продукції;

– форфейтинг.

Таблиця 3.8

Заходи з погашення дебіторської заборгованості

Заходи	Зміст
1. Нагадування по телефону	Щоденно або 2-3 рази на тиждень
2. Письмове нагадування	У листі вказуються пропозиції з узгодження графіку погашення дебіторської заборгованості, а також можливості звернутися до вищестоящого органу
4. Узгодження графіків погашення	Графік в якості пропозиції визначає домовленість сторін з вказівкою на санкції за його невиконання
5. Отримання інформації про дебітора	Отримання додаткової інформації про фінансовий стан підприємства з різних джерел
6. Проведення взаємозаліку	Разом з дебітором з'ясовуються можливості проведення взаємозаліку
7. Рефінансування заборгованості	Оформлення простого чи переказного векселя
8. Реструктуризація заборгованості	Зміна угоди між сторонами, форми та терміну виконання
9. Реалізація продукції та майна дебітора	Дебітор передає права на реалізацію продукції та майна за узгодженням списку

Отже, для ефективного управління дебіторською заборгованістю необхідно:

1) аналізувати зміни в часі реєстру старіння дебіторської заборгованості. Це дозволяє виділити ті часові періоди, в яких були допущені прорахунки в управлінні рахунками дебіторів;

2) згрупувавши дебіторську заборгованість за термінами виникнення, необхідно оцінити імовірність безнадійних боргів для того, щоб мати більш реальну оцінку коштів, які в перспективі може одержати підприємство від дебіторів;

3) зменшувати дебіторську заборгованість на суму безнадійних боргів, тим самим очищуючи активи підприємства та полегшуючи баланс;

4) проводити аналіз заборгованості за видами продукції для визначення невігідних із погляду інкасації товарів;

5) контролювати співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості підприємства;

- б) визначати конкретні розміри знижок при достроковій оплаті;
- 7) проводити оцінку доцільності використання факторингу.

Таким чином, політика управління дебіторською заборгованістю являє собою комплекс заходів організаційного та аналітичного характеру, що до оптимізації загального розміру заборгованості, забезпечення своєчасної її інкасації з метою підвищення ефективності діяльності підприємства.

ВИСНОВКИ

Вивчення теоретичних аспектів обліку і аналізу дебіторської заборгованості, аналіз законодавчої і нормативної бази, дозволяє стверджувати, що виникнення дебіторської заборгованості в певних межах є нормальною ознакою діяльності підприємства, але не в тих випадках, коли відбувається її безконтрольне зростання і систематичне несвоєчасне погашення (оскільки створення великих обсягів дебіторської заборгованості викликає низьку платоспроможність підприємства); а класифікація дебіторської заборгованості має важливе значення для правильної організації обліку, достовірного аналізу.

1. Розглянутий стан організації первинного, аналітичного і синтетичного обліку на підприємстві ТОВ «Рассвет ЛТД» свідчить, що в цілому він відповідає вимогам чинного законодавства з цього питання і ведеться із застосуванням типових форм первинних документів зі складанням відповідних бухгалтерських проведення.

2. В результаті дослідження визначено, що дебіторська заборгованість – це частина оборотного капіталу, а також вимоги на його отримання у вигляді готівки, матеріальних та інших ресурсів від господарюючих суб'єктів. Тому найбільш точне її трактування наступне: «Дебіторська заборгованість – це матеріальні ресурси, що не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена з кругообігу грошових коштів». Наведене визначення дає уявлення про економічну природу дебіторської заборгованості і визначає її місце в бухгалтерському обліку.

3. Фінансовий стан підприємства характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, необхідними для нормального функціонування підприємства, доцільністю їх розміщення та ефективного використання, фінансовими взаємовідносинами з іншими юридичними та фізичними особами, платоспроможністю та фінансовою стійкістю. Збалансованість

структурних елементів активу і пасиву ТОВ «Рассвет ЛТД», а також достатній рівень ефективності їх використання, говорить про стабільний фінансовий стан підприємства.

4. Фінансова незалежність досліджуваного господарства досить висока. Це підтверджується ваговими значеннями коефіцієнтів фінансової незалежності і самофінансування, а також низькою величиною коефіцієнта заборгованості. А високе значення коефіцієнта забезпечення власними засобами характеризує незалежну фінансову політику підприємства, по відношенню до зовнішніх партнерів.

5. Облік дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги ТОВ «Рассвет ЛТД» веде на синтетичному рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками», з різними дебіторами на рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами». Аналітичний облік розрахунків з вітчизняними покупцями та замовниками у ТОВ «Рассвет ЛТД» ведеться за кожним покупцем та замовником, за кожним пред'явленим до сплати рахунком, за кожним дебітором, за видами заборгованості, термінами її виникнення і погашення, за кожною окремо виданою в підзвіт сумою.

6. При удосконаленні обліку дебіторської заборгованості у ТОВ «Рассвет ЛТД», пропонуємо наступні заходи:

– внести поправки до діючого Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу і господарських операцій № 291 такі зміни: назву субрахунку 363 «Розрахунки з учасниками ПФГ» надати як «Розрахунки з учасниками об'єднань підприємств» та додати йому коротку характеристику наступної редакції: «за дебетом субрахунка відображається збільшення заборгованості підприємства, яке входить до об'єднання підприємств, а за кредитом – його зменшення в результаті погашення або взаємозаліку»;

– доповнити діючий План рахунків субрахунками першого порядку 364 «Розрахунки з вітчизняними замовниками» та 365 «Розрахунки з іноземними замовниками» з метою коректного відображення дебіторської заборгованості, що виникає між контрагентами різних галузей економіки;

– доповнити характеристику субрахунку 374 і викласти її в такій редакції: «Субрахунок призначено для ведення обліку розрахунків за претензіями, які пред’явлені постачальникам, підрядникам, а також дебіторам підприємства за пред’явленими їм та визнаними штрафами, пенєю, неустойками»;

– доповнити План рахунків субрахунком 378 «Розрахунки з аутсорсингу», з наданням йому такої характеристики: «Субрахунок призначено для обліку дебіторської заборгованості, керування якою можливо передати компанії-аутсорсеру (факторинг, форфейтинг, цесія), що дозволить виокремити розрахунки з аутсорсингу з іншої дебіторської заборгованості і додасть прозорості практичній діяльності;

– змінити назву субрахунку 943 «Собівартість реалізованих виробничих запасів» на «Собівартість реалізованих інших оборотних активів» з внесенням відповідних коригувань до Інструкції про використання Плану рахунків щодо його застосування з метою розширення інформативності. Це розширить можливості застосування вказаного субрахунку для характерних витрат

– розроблено зведений розпорядчий документ «Реєстр документів до сплати», який дозволить раціонально організувати розрахунки з покупцями і замовниками, і ефективніше використовувати наявні фінансові ресурси підприємства.

Динаміка складу і структури дебіторської заборгованості ТОВ «Рассвет ЛТД» у 2018 р. показує, що за 2018 рік дебіторська заборгованість зросла на 98039 тис. грн., що склало 124,18 % у порівнянні з початком року. Найбільша її сума визначається за статтею «За товари, роботи і послуги». Сума за даною статтею балансу на кінець 2018 року збільшилась на 86414 тис. грн. (або на 27,96 %). За статтею «Інша поточна дебіторська заборгованість» перевищення заборгованості становило 14212 тис. грн. (23,03 %). Зазначимо, що на початок року сума дебіторської заборгованості за розрахунками за бюджетом становила 2119 тис. грн., а на кінець року заборгованість за

бюджетом була 4171 тис. грн., тобто зросла на 96,84 %. Декілька зменшилася сума заборгованості за розрахунками за виданими авансами – 85,75 % до минулого року.

Найбільшу питому вагу у структурі дебіторської заборгованості має чиста реалізаційна вартість. Вона склала на початок року 76,23 %, на кінець – 78,55 %. Зростання її питомої ваги у структурі пояснюється зменшенням заборгованості питомої ваги за виданими авансами на 2,48 % (8,03-5,55).

Динаміка стану дебіторської заборгованості ТОВ «Рассвет ЛТД» за часом виникнення протягом 2018 р. показує, що за часом виникнення найбільша питома вага дебіторської заборгованості припадає на період до 12 місяців. Вона складає 79,184 % за заборгованістю за товари, роботи, послуги; 16,101 % –інша дебіторська заборгованість.

За звітністю ТОВ «Рассвет ЛТД» коефіцієнт прострочення дебіторської заборгованості складає 0,94. Середній «вік» простроченої дебіторської заборгованості ТОВ «Рассвет ЛТД» у 2018 р. 271,7 (днів). Це є негативним для базового підприємства.

Комплекс вищезазначених заходів дозволить раціонально організувати розрахунки з покупцями і замовниками, і ефектиніше використовувати наявні фінансові ресурси підприємства.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Авдюшко В.С., Мухін К.П. Заборгованість сільськогосподарських підприємств: причини виникнення та шляхи вирішення проблеми. *Економіка, фінанси, право*. 2015. №2. С.18-19.
2. Александров Д. Проблемы взыскания дебиторской задолженности *Вестник бухгалтера и аудитора Украины*. 2014. №21-22. С.22-25.
3. Береза С.Л. Побудова облікової політики відображення грошових активів та дебіторської заборгованості. *Вісник ЖДТУ*. 2013. №1(23). С. 35.
4. Білик М.Д. Організація і методика контролю сільськогосподарських підприємств : підручник. Київ : КНЕУ, 2003. 628 с.
5. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України*. 2003. №12. С.24-36.
6. Бухгалтерський облік в Україні. Від теорії до практики : у 2 т. / за ред. А.М. Коваленко. Дніпропетровськ: ВКК «Баланс-Клуб», 2010. Т. 1. 656 с.
7. Бухгалтерський облік в Україні. Від теорії до практики : у 2 т. / за ред. А.М. Коваленко. Дніпропетровськ: ВКК «Баланс - Клуб», 2010. Т. 2. 576 с.
8. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах України / за ред. А.М. Коваленко. Дніпропетровськ: ВКК «Баланс - Клуб», 2009. 736 с.
9. Голів С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні : аналіз стану та перспективи розвитку: монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 522 с.
10. Господарський кодекс України : кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV (зі змінами і доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>.
11. Гура Н. Облік розрахунків з дебіторами і кредиторами. *Бухгалтерський облік і контроль*. 2015. №4. С. 29-35.

12. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 (зі змінами і доповненнями). URL :<http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 25.09.2019).
13. Канцедал Н.А. Врегулювання розрахункових відносин між суб'єктами аграрного сектору економіки. *Економіка і підприємництво: Організаційно-методологічні аспекти обліку, фінансів, контролю та аналізу. Збірник наукових праць*. В. 1. Полтава: ПДАА. 2014. С. 15-19.
14. Канцедал Н.А. Господарський договір як об'єкт бухгалтерського обліку та контролю. *Економіка АПК*. 2014. № 10. С. 106-110.
15. Канцедал Н.А. Про методику визначення величини резерву сумнівних боргів. *Економіка АПК*. 2013. №8. С. 120-123.
16. Кисельова О. Порядок врегулювання сумнівної, безнадійної заборгованості. *Бухгалтерський облік і контроль*. 2013. №4. С.24-29
17. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (зі змінами і доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>.
18. Матицина Н. Основні засади регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською заборгованістю. *Бухгалтерський облік і контроль*. 2016. № 12. С. 38-42.
19. Методичні рекомендації з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів, розрахунків та незавершеного виробництва сільськогосподарських підприємств. Додаток до листа Міністерства аграрної політики України від 04.12.2003 р. № 37-27-12/14023. URL :<http://zakon.nau.ua>. (дата звернення: 29.09.2019).
20. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 № 433. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 20.09.2019).
21. Міністерства аграрної політики та продовольства України

URL :www.minagro.gov.ua. (дата звернення: 28.09.2019).

22. Огійчук М. Ф. та ін. Фінансовий та управлінський облік на сільськогосподарських підприємствах : підручник. / за ред. М. Ф. Огійчука. – 5-те вид. Київ : Алерта, 2009. 1056 с.
23. Податковий Кодекс України: кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755 – VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 09.08.2019).
24. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87 (зі змінами і доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 09.08.2019).
25. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: затверджено наказом Міністерства фінансів України від 08 жовтня 1999р. № 237 (зі змінами і доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 09.08.2019).
26. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: затверджено наказом Міністерства фінансів України від 29 листопада 1999 р. № 290 (зі змінами і доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 09.08.2019).
27. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : положення : затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 р. № 318 (зі змінами і доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 09.08.2019).
28. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV (зі змінами та доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 09.08.2019).
29. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. Закон України від 30 червня 1999 р. № 784 – XIV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 01.10.2019).
30. Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою: постанова Правління Національного банку України від 06 червня 2013 р. № 210 (зі

- змiнами та доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 10.08.2019).
31. Про господарські товариства : Закон України від 19 вересня 1991 р. № 1576-ХІІ (зі змінами і доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 08.08.2019).
 32. Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки : Указ Президента України від 12.06.95 р. № 436/95. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 29.09.2019).
 33. Про затвердження Інструкції по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків : Наказ Міністерства фінансів України від 11.08.1994 р. № 69 (зі змінами і доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 20.09.2019).
 34. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті : Постанова Правління Національного банку України 21 січня 2004 р. № 22 (зі змінами та доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 20.09.2019).
 35. Про затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах : Постанова Правління Національного банку України від 12 листопада 2003 р. № 492 (зі змінами та доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 28.09.2019).
 36. Про затвердження Інструкції про службові відрядження в межах України та за кордон : Наказ Міністерства фінансів України від 13.03.1998 р. № 59 (зі змінами та доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 28.09.2019).
 37. Про затвердження Методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств : Наказ Міністерства аграрної політики України від 18 травня 2001р. № 132 (зі змінами та

- доповненнями). URL : <http://minagro.gov.ua>. (дата звернення: 25.09.2019).
38. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств : Наказ Міністерства аграрної політики України від 04.06.2009 р. № 390. URL : <http://minagro.gov.ua>. (дата звернення: 25.09.2019).
39. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування спеціалізованих форм первинних документів з обліку виробничих запасів у сільськогосподарських підприємствах: Наказ Міністерства аграрної політики України від 21.12.07 р. № 929 (зі змінами та доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 25.09.2019).
40. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування : Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 (зі змінами та доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 09.08.2019).
41. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 14 «Оренда» : Наказ Міністерства фінансів України від 28 липня 2000 р. № 181 (зі змінами і доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 08.08.2019).
42. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» : Наказ Міністерства фінансів України від 10 серпня 2000 р. № 193 (зі змінами і доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 08.08.2019).
43. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні : Постанова Правління Національного банку України від 15 грудня 2004р. № 637 (зі змінами і доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 08.08.2019).
44. Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Наказ Міністерства фінансів України від

- 24.05.95 № 88 (зі змінами і доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 08.08.2019).
45. Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України : Постанова Правління Національного банку України від 16 грудня 2002 року № 508 (зі змінами та доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 13.08.2019).
46. Про затвердження Порядку визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.01.1996 р. № 116 (зі змінами і доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 01.10.2019).
47. Про затвердження типових форм первинних облікових документів з обліку сировини та матеріалів : Наказ Міністерства статистики України від 21.06.96 р. № 193 (зі змінами та доповненнями). URL : <http://zakon.nau.ua>. (дата звернення: 05.10.2019).
48. Про затвердження форми Звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт, та Порядку його складання : Наказ Державної податкової адміністрації України від 23.12.2010 р. № 996. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 11.10.2019).
49. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квітня 1991 № 959-XI (зі змінами та доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 08.08.2019).
50. Про суми та склад витрат на відрядження державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.02.2011 р. № 98 (зі змінами і доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 15.09.2019).
51. Сопко В.В. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Київ :КНЕУ, 2004. 578 с.

52. Сурнина Е.С. Меры по управлению дебиторской задолженностью. / *Экономика и управление*. Вып. 1(26). Симферополь: Интеллект. 2011. С.18-19.
53. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський та фінансовий облік на підприємствах України : підручник. Київ : А.С.К, 2004. 784с.
54. Хом'як С.В. Операції з дебіторською та кредиторською заборгованістю. *Баланс*. 2016. №11. С. 25-26.
55. Цивільний кодекс України : кодекс України від 16.01.2003р. № 435-IV (зі змінами і доповненнями) URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 08.08.2019).
56. Cheremushkin, S. V. Firm's Credit Standing and its implications for recognition, measurement and inter-predation of the liabilities in financial statements prepared in accordance with US GAAP and IFRS/ J. : Intern. accounting. 2010. № 4. pp. 22-26.
57. Peter F. Drucker, «A New Discipline», Success 1. January-February 1987, 182 p.
58. Fayol H., General and Industrial Management / Henri Fayol.-London: Pitman. 1949. 452 p.
59. Wilson, Earl Ray. Accounting for governmental and nonprofit entities / Earl R. Wilson, Leon E. Hay, Susan C. Kettles. 11 ed. Bostonetc.: Irwin, 1999/ XVIII, 862 p.
60. Accounting Information Systems by Marshall B. Romney, Paul J. Steinbart Hardcover, Tenth Edition, 2005. 805 p.

Додаток А

Оцінка фінансової стійкості ТОВ «Рассвет ЛТД»

Показник	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	у % 2018 р. до 2014 р.	У середньому по району за 2018 р.
1. Показники структури капіталу							
Коефіцієнт автономії	0,52	0,37	1,00	0,77	0,99	190,40	0,03
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,48	0,63	0,00	0,23	0,01	2,08	0,97
Коефіцієнт фінансування	1,07	0,59	615,79	3,30	177,96	16631,80	0,03
Коефіцієнт фінансового ризику	0,93	1,68	0,00	0,30	0,01	1,08	29,75
2. Показники стану оборотних активів							
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-590,70	-1476,50	695,20	-257,00	629,70	-106,60	-8,80
Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів	-1,60	-4,53	1,00	-2,04	0,99	-61,90	-0,41
Коефіцієнт забезпеченості запасів	-1,80	-5,28	1,12	-3,17	0,99	-55	-0,63
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	-0,04	0,00	0,00	-0,17	0,00	0,00	-0,01
3. Показники стану основного капіталу							
Коефіцієнт реальної вартості майна	0,93	1,28	0,17	1,33	0,54	58,06	89,40
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	0,81	0,89	0,41	0,92	0,58	71,60	0,29
Коефіцієнт накопичення амортизації	0,38	0,03	0,84	0,50	0,71	186,84	0,61
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	0,23	0,13	1,47	0,08	0,72	313,04	2,18

Додаток Б

Оцінка ліквідності, платоспроможності та оборотності оборотних активів

ТОВ «Рассвет ЛТД»

Показник	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	у % 2018 р. до 2014 р.	У середньому по району за 2018 р.
Оцінка ліквідності							
Високоліквідні активи	24,00	0,00	0,00	44,80	0,00	0,00	45,60
Середньоліквідні активи	16,50	46,00	76,80	0,00	0,00	0,00	4394,10
Низьколіквідні активи	328,90	279,90	620,30	81,00	638,20	194,04	6818,30
Оцінка платоспроможності							
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,02	0,00	0,00	0,12	0,00	0,00	0,00
Проміжний коефіцієнт покриття	0,04	0,03	40,42	0,12	0,00	0,00	0,24
Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	0,38	0,18	366,89	0,33	75,08	19757,90	0,72
Коефіцієнт загальної платоспроможності	2,07	1,59	616,79	4,30	178,96	8645,41	1,05
Оцінка оборотності оборотних активів							
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3352,10	3046,50	3275,30	2464,40	2658,0	79,29	43863,25
Середньорічна вартість оборотних активів	208,60	347,65	511,50	411,45	382,0	183,13	11258,00
Коефіцієнт обертання оборотних активів	16,07	8,76	6,40	5,99	6,96	43,31	3,90
Коефіцієнт завантаження оборотних активів	0,06	0,11	0,16	0,17	0,14	233,33	0,26
Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	22	41	56	60	52	236,40	92

Додаток В

Оцінка ділової активності ТОВ «Рассвет ЛТД»

Показник	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	у % 2018 р. до 2014 р.	У середньому по району за 2018 р.
Вихідна інформація, тис. грн							
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3352,10	3046,50	3275,30	2464,40	2658,0	79,29	43863,25
Середньорічна вартість капіталу	1872,25	2432,10	2022,45	1409,75	1584,4	84,63	15412,00
Середньорічна вартість необоротних активів	1663,65	2084,45	1510,95	998,30	1202,4	72,27	4958,45
Середньорічна вартість оборотних активів	208,60	347,65	511,50	411,45	382,0	183,13	10701,10
Середньорічна вартість оборотних виробничих фондів	7,35	8,15	9,65	22,00	22,75	309,52	4604,25
Середньорічна вартість готової продукції і товарів	181,00	296,25	440,45	328,65	336,85	186,10	2812,60
Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості	8,25	31,25	61,40	38,40	0,0	0,00	3063,90
Середньорічна вартість власного капіталу	1017,55	1050,85	1120,30	1217,40	1388,75	136,48	467,60
Середньорічна величина кредиторської заборгованості	854,70	1381,25	902,15	192,35	195,65	22,89	11602,90
Показники ділової активності							
Загальний коефіцієнт обертання капіталу	1,79	1,25	1,62	1,75	1,68	93,90	2,85
Фондовіддача необоротних активів, грн	2,01	1,46	2,17	2,47	2,21	110	8,85
Коефіцієнт обертання оборотних активів	16,07	8,76	6,40	5,99	6,96	43,31	4,10
Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	22	41	56	60	52	236,40	88
Коефіцієнт обертання оборотних виробничих фондів	456,07	373,80	339,41	112,02	116,84	25,62	9,53
Тривалість одного обороту оборотних виробничих фондів, днів	1	1	1	3	3	300	38
Коефіцієнт обертання готової продукції і товарів	18,52	10,28	7,44	7,50	7,89	42,60	15,60
Тривалість одного обороту готової продукції і товарів, днів	19	35	48	48	46	242,11	23
Коефіцієнт обертання поточної дебіторської заборгованості	406,32	97,49	53,34	64,18	-	-	14,33
Тривалість одного обороту поточної дебіторської заборгованості, днів	1	4	7	6	-	-	25
Коефіцієнт обертання власного капіталу	3,29	2,90	2,92	2,02	1,91	58,10	93,81
Тривалість одного обороту власного капіталу, днів	109	124	123	178	188	172,48	4

Додаток Д
Комплексна (рейтингова) оцінка фінансового стану

Показники	2014 р.		2015 р.		2016 р.		2017 р.		2018 р.		Питома вага (V_i , %) в інтегрованому показнику
	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	
Показники ліквідності											
Коефіцієнт поточної ліквідності (загальний коефіцієнт покриття)	0,38	3	0,18	1	366,89	10	0,33	3	75,08	10	8
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,04	0	0,03	0	40,42	10	0,12	2	0	0	8
Показники ділової активності											
Період оборотності дебіторської заборгованості, днів (тривалість одного обороту дебіторської заборгованості)	0,89	10	3,69	10	6,75	10	5,61	10	0	10	8
Період оборотності запасів, днів	0	10	0	10	0	10	0	10	0	10	8
Період оборотності активів, днів	201,07	10	287,4	10	222,29	10	205,94	10	214,59	10	8
Показники фінансової незалежності											
Коефіцієнт фінансової незалежності, % (коефіцієнт концентрації залученого капіталу)	48,22	8	62,74	7	0,16	10	23,23	10	0,56	10	8
Частка оборотних активів, сформованих за рахунок власних коштів, % (коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів)	-159,91	0	-453,05	0	99,73	10	-204,29	0	98,67	10	8
Показники рентабельності											
Рентабельність продажу, %	42,58	10	34,85	10	35,40	10	0,07	5	8,64	9	9
Рентабельність активів, % (загальна рентабельність капіталу)	19,06	10	10,91	10	14,33	10	0,03	5	3,63	8	9
Рентабельність капіталу, % (загальна рентабельність власного капіталу)	35,07	10	25,26	10	25,87	10	0,03	5	4,14	7	9
Інші показники											
Знос основних засобів, % (коефіцієнт зносу основних засобів)	38,39	9	3,24	10	84,46	3	50,20	7	71,10	5	7
Частка простроченої дебіторської заборгованості, %	0	10	0	10	0	10	0	10	0	10	5
Частка простроченої кредиторської заборгованості, %	0	10	0	10	0	10	0	10	0	10	5
Інтегрований показник фінансового стану	7,61		7,44		9,51		6,44		8,31		-
Рейтинг фінансового стану	А		А		А		Б		А		-